

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1922.

Andra kammaren.

Nr 26.

Onsdagen den 5 april, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning första lagutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion med förslag till lag om folkomröstning angående rusdrycksförbud; och lämnades därvid i fråga om 8 § i utskottets förslag till lag om folkomröstning angående rusdrycksförbud, enligt förut skedd anteckning, ordet till

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)*

Herr Spångberg, som yttrade: Herr talman, ärade kammarledamöter! Först några ord angående tiden för omröstningen. Utskottet har ju här påyrkat en ändring av motionen. Man har ändrat tiden till år 1922 i stället för, såsom motionärerna föreslagit, 1923. Utskottet har motiverat detta med att bland annat säga, att det har gjorts, emedan några nya skäl för och emot förbudet ej kunna förebringas, och för att förhindra en intensiv agitation, som man förmodar skall föregå omröstningen. Det kan nog vara alldeles riktigt, att man icke kan frambringa några nya skäl för och emot rusdrycksförbudet, och jag tror för min del, att man icke alls kan komma med några hållbara skäl mot rusdrycksförbudet. Men så är det en annan sak. Herr Pettersson i Södertälje fällde i sitt anförande några ord om att ifall vi ginge alltför bryskt tillväga, skulle tanken på hämnd växa fram, man skulle ej respektera lagen, man skulle ej hjälpa myndigheterna i deras arbete med lagarnas upprätthållande o. s. v. Sådana toner har man hört förut; de tankarna ha växt fram ur den lägre moral, som kristiden förde med sig, och som verkade menligt på en mängd områden, icke minst på detta. Det är en kristidsmoral, som emellertid håller på att avtaga och lämna rum för en nyktrare syn på tingen. Jag skall icke i detta sammanhang ingå på orsakerna till moralens försämring. Jag vill blott konstatera, att den verkligen ägt rum, men att en förbättring nu håller på att försiggå. Om vi exempelvis år 1913 eller 1914 hade fått förbudsomröstning, är jag övertygad om att vi utan någon agitation hade fått en stor majoritet för förbudet. Hade omröstningen ägt rum för ett par år sedan, hade spritvännerna fått övertaget. I år äro

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.

(Forts.)

förhållandena bättre, men vi ha ändå mycket kvar av den kristidsmoral, som vi blivit välsignade med. Detta är alltså ett av de skäl, varför omröstningen icke bör företagas förrän nästa år. Vidare ha vi, såsom det här påpekats, landstingsmannaval och kommunalaval, och omröstningen skulle därför komma att verkställas på en olämplig tid.

Utskottet har vidare föreslagit ett särskiljande av männens och kvinnornas röster och motiverar detta med att det gäller att få ett så allsidigt material som möjligt, vilket enligt utskottet lär vara av största betydelse för dem, som i sista hand skola avgöra, huruvida rusdrycksförbudet skall införas eller icke. Nu har visserligen utskottet i sin motivering även försökt komma med vad man kallar en gensaga mot att en dylik uppdelning av rösterna skulle innebära ett undervärderande av kvinnornas röster. Tidningspressen har, såsom vi sett, alltifrån Socialdemokraten till Aftonbladet slagit vakt om denna utskottets uppfattning. Herr Pettersson i Södertälje försökte i sitt anförande att med matematiska tricks också krängla till det hela och bevisa, att man verkligen icke tänkte undervärdera kvinnornas röster. Man har även försökt komma med andra bevis. Herr Arthur Engberg gjorde en parallell mellan fosterfördrivningslagen och rusdrycksförbudet och ville därmed bevisa, att det icke var fråga om någon undervärdering och att männen i detta fall borde vara de enda, som skulle hava det avgörande ordet. Men, mina damer och herrar, är det ändå icke så, att ett särskiljande i realiteten innebär en försämring av kvinnornas röster? Är det icke utskottets och spritvännernas mening att, i händelse man uppnår en viss majoritet för förbudet men denna majoritet icke är tillräckligt stor bland männen, slå ikull förslaget, hur kvinnorna än rösta? Om icke detta är meningen, varför har man då egentligen kommit med detta förslag? Varför önskar man uppdelning med åtföljande kostnader och arbete? Innebär däremot uppdelningen ett sådant syfte, då är detta naturligtvis ingenting annat än en undervärdering av kvinnornas röster, då är kvinnans rösträtt fullständigt illusorisk. Herr Engberg anförde, att om ingen uppdelning sker, skulle man, i händelse det bleve förbud, stå svarslös, om man bleve tillfrågad, vem som står bakom förbudet. Jag kan icke tro, att vi behöva svara annat än att bakom detta förbud står det svenska folket. Nu kan det vara sant, att det huvudsakligen torde vara männen, som äro slavar under rusdryckslasten, men det är också sant, att kvinnorna i de hem, där mannen är drinkare, mången gång lida svårare än mannen under verkningarna av spritmissbruket. Är det någon rim och reson i att mannen i ett sådant hem skall tillmätas ett större röstvärde än hustrun? Konsekvensen av ett sådant beslut blir den, att kvinnorna se sig tillbakasatta, de komma att anse, att deras intressen icke kunna bevakas av andra än kvinnor, och därigenom komma kvinnor och män att stå emot varandra såsom motståndare i de politiska striderna. Detta har ju också fru Thüring här på ett ypperligt sätt redogjort för. Vilja de ärade kammarledamöterna lyssna till folkmeningen, så kan man ju erinra om de hundratals resolutio-

ner, som inströmmat under de senaste veckorna. I dessa resolutioner ha icke blott nykterhetsvänliga kvinnor utan både män och kvinnor, och kvinnor ur andra föreningar än nykterhetsorganisationer tydligt sagt ifrån, att de absolut icke vilja vara med om något särskiljande av männens och kvinnornas röster. För egen del kan jag icke heller vara med om att medverka till ett sådant särskiljande, som utskottet här föreslagit, och denna uppfattning delas av alla mina kamrater inom den kommunistiska gruppen.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till § 8 i den av herr Larson i Lerdala avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Samuelsson, Dahlén, Molander* och *Karlsson* i Grängesberg.

Herr H a g e: Herr talman, mina damer och herrar! Jag skall först be att få giva tillkänna, att jag för min del är »lerdalit» eller »lerdalait», vad det nu heter på svenska, och det är alltså riktigt, som det står anmärkt på den anteckningslista, som hänger vid ingången till kammaren, att jag har den uppfattningen. Men dessutom vill jag tala om, att, när det gäller tiden för omröstningen, håller jag, i motsats mot min partivän Vennerström, på att denna omröstning bör ske 1923. Jag skall med avseende på *den* saken emellertid icke anföra någon vidare motivering annat än den, att jag vill bestämt säga ifrån, att den motivering, som herr Lindman här anfört för att omröstningen bör äga rum 1922, har då sannerligen icke omvänt mig till hans ståndpunkt. Herr Lindman sade nämligen, att han för sin del var rädd för den agitation, som skulle äga rum, om omröstningen skedde 1923. Jag måste för min del säga, att det är verkliga ganska egendomliga toner från herr Lindmans sida, när han säger, att han är rädd för politisk agitation. Man kan dock erinra sig, att även herr Lindman, exempelvis år 1914, bedrivit en liten smula agitation.

Men jag skall icke gå in på *den* speciella delen av saken, utan fastmera uppehålla mig vid »Lerdalalinjen», d. v. s. frågan, om männens och kvinnornas röster skola särskiljas. Jag skall därvid söka så koncentrerat, som jag kan, ge en bild av den innebörd, som jag anser ligga i lagutskotts majoritetens uppfattning. Denna majoritetens uppfattning är nu denna, att rösterna vid denna omröstning skola särskiljas. Och varför? Jo därför, att man skall bli i tillfälle — givetvis *blir* det också så — att tilldöma kvinnornas röster en mindre betydelse, när det gäller att fatta ett avgörande i förbudsfrågan. Och varför skall man tilldöma kvinnornas röster mindre betydelse? Jo, därför, att från lagutskottets sida — märk väl från *lagutskottets* sida — man med avseende på männen tror och antager, att de, när det gäller denna lagstiftning, skola bliva mindre laglydiga än kvinnorna. Eftersom det alltså finnes utsikt för — så resonerar alltså lagutskottet — att männen, eller en avsevärd del av dem, bli mindre laglydiga än kvinnorna, så böra männen — som alltså hota med att sätta sig över den lagstiftning, som eventuellt kom-

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.*
(Forts.)

mer att antagas genom gemensamt beslut av regering och riksdag efter en folkomröstning, vid vilken fordrats 60 % av de avgivna rösterna — premieras framför kvinnorna, *som äro så dumma, att de tänka bli laglydiga.* Detta är alltså lagutskottets åskådning i denna fråga! Det är alltså ordföranden och majoriteten i lagutskottet, som har en sådan uppfattning! Man får verkligen gnugga sig i ögonen och undra över, hur tiderna ändrat sig, *när lagutskottet rentav vill premiera en åskådning som denna, att man kan ställa sig mot en lag och icke lyda den.*

Jag skulle kunna inskränka mig till detta. Jag vill emellertid även säga några ord med avseende på de konsekvenser, som ett antagande av lagutskotts majoritetens förslag skulle medföra. Herr Engberg har ju varit inne härpå och han har fullföljt tankegången, som ligger i denna uppdelning av rösterna. Han har sagt, att när det gäller stora sociala frågor, hava olika sociala skikt reagerat olika mot en sådan lagstiftning. Ja, det är riktigt. Låt oss se på en lagstiftning, där det gäller att döma mellan arbetsgivare och arbetare. Där är det givet — jag fullföljer här herr Engbergs tankegång — att det sociala skikt, som heter arbetsgivare och kapitalister, reagerar mot en sådan lagstiftning, som är avsedd att skydda arbetarna. Och det är också mycket antagligt, att just dessa arbetsgivare och kapitalistiska element komma att bliva, eller frestas till att bliva, mindre laglydiga, när det gäller en sådan lagstiftning. Konsekvensen av detta skulle väl vara, att, om det föreligger en stor social lagstiftningsfråga, där intressena gå emot varandra från arbetsgivarnas och arbetarnas sida, och man på grund därav vill ha ett referendum, innan man beslutar i denna fråga, så blir det så, att man kan ha anledning göra gällande den uppfattningen, att arbetsgivarna böra få sina röster tilldömda en större betydelse, när det gäller att avgöra en sådan lagstiftning. Jag kan icke se någon annan konsekvens av den tankegång, som särskilt herr Engberg varit inne på.

För övrigt tror jag, att man bland de djupa leden ganska lätt kan bilda sig en uppfattning om hur hela den här saken ligger. Man konstaterar ju ganska snart, när det gäller detta förslag, vilka som utgöra kärnan i den majoritet, som vill hava igenom lagutskottets förslag i denna fråga. Vilka utgöra kärnan i denna majoritet? Jo, *kärnan utgöres av de gamla förbudsmotståndarna*, som helt enkelt tagit på sig en annan dräkt, som komma på bakvägar för att stjälpas förbudet, när de icke lyckats komma fram på andra vägar. Nu hava de visserligen fått med sig en och annan förbudsvän. Men en fluga gör ingen sommar! Faktum kvarstår, att kärnan utgöres av de gamla anti-förbudsvännerna. Men den stora mängden av folket ute i landet, som kämpat för förbudet, den står så gott som helt och hållet, med endast några få undantag, på den linje, som representeras av oss s. k. »Lerdalaiter».

Jag skall icke uppehålla kammaren längre. Jag skall endast med hänvisning till den uppfattning, som jag här deklarerat, be att

få med avseende på den här föreliggande punkten yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Larson i Lerdala.

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.*
(Ports.)

Herr E d é n: Herr talman! Det känns ju icke så särskilt upplyftande att få ordet på detta stadium av denna debatt. Ehuru jag i går sökte passa på att anteckna mig hos herr talmannen för att i tid få framlägga, vad jag hade på hjärtat, lyckades jag icke bättre, än att kapplöpningen till talmansbordet redan hunnit så långt, att jag kom in som nr 17. Och det kan ju icke begäras, att efter så många och värtaliga föregångare det skulle vara möjligt att här komma med några väsentliga nyheter i diskussionen. Jag kan t. o. m. frukta, att det icke finnes stora utsikter för att, vad man än kan ha att säga och med vilken övertygelse det också säges, därmed göra någon verkan på kammarens ledamöter, då väl de alla flesta kanske alla redan äro på det klara med, hur de komma att rösta. Men detta kan icke hindra mig, herr talman, att med hänsyn till hela frågans beskaffenhet dock be att få framlägga min syn på vad jag skulle vilja kalla själva kärnpunkten. Jag skall hålla mig till den och icke gå in i detaljer eller sysselsätta mig med polemik mot föregående talare i vidare mån än vad som är oundgängligen nödvändigt för att bringa i lämplig belysning åtskilligt av vad som här sagts och hittills står obesvarat.

Jag kan därför först och främst lämna åsido de små ansatser till utfall mot själva den konsultativa omröstningens princip, som framkommo bland annat från herr Lindman. Den saken bör väl få anses utdebatterad. Jag skall icke heller uppehålla mig mycket vid vad som antyddes såväl av herr Lindman som av herr Vennerström om att man icke har den rätta uppfattningen om denna omröstnings karaktär. Herr Vennerström förmenade, att anledningen delvis skulle ligga i några yttranden av mig på den tid, då frågan om konsultativ omröstning först kom upp. I den delen må det vara tillräckligt att för det första påpeka, att jag alldeles icke kan erkänna riktigheten av det sätt, varpå herr Vennerström återgav de ifrågakvarande yttrandena, och för det andra helt enkelt påminna om, att väl ingen i denna kammare har starkare än jag betonat den konsultativa omröstningens karaktär av *icke* beslutande, utan rådgivande, upplysande. Men framför allt: om nu här föreligger någon oklarhet rörande innebörden av den konsultativa folkomröstningen, tror man då verkligen — den frågan riktar jag såväl till herr Vennerström som till herr Lindman — att den oklarheten skulle varit mindre, i fall vi icke hade fått in bestämmelserna om sådan omröstning i grundlagen? Jag vågar påstå, att det förhåller sig alldeles tvärtom. Just i det fallet, om icke dessa bestämmelser nu hade stått i grundlagen, just i det fallet hade fältet varit fullkomligt öppet för att i en konsultativ folkomröstning konstruera in så mycket som helst av en verkligt beslutande eller avgörande karaktär. Vi ha påtagliga exempel på att det går så från våra grannland, både Danmark och Norge, som haft sådan omröstning utan stöd av bestämmelser därom i grundlagarna, och där följderna blev, att när väl omröstningen kommit till stånd betrak-

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
dryckeförbud.

(Forts.)

tades den utan vidare såsom avgörande, och det utan något resone-
mang om majoritetens storlek. Mot varje sådan vantolkning är här i
Sverige nu en bom satt genom grundlagsbestämmelserna. Att man
från många håll i alla händelser söker komma över den bommen och
tolka in i omröstningen en annan betydelse än densamma enligt grund-
lagen har, lär, förmodar jag, vara oundvikligt. Säkert är i varje fall,
att om något skall vara ägnat att motverka ett sådant missbruk
vid tolkningen är det just dessa våra nu införda grundlagsbestäm-
melser.

Jag skall icke heller stanna länge vid frågan om den tidpunkt,
vid vilken en omröstning bör hållas. Jag har öppet öga för de skäl,
som blivit anförda för att taga den år 1923. Jag erkänner, att det
finns sådana skäl, men jag måste säga mig, att det finns starkare skäl
för att taga den år 1922. Och även om jag skulle komma under sam-
ma bedömande som nyss herr Lindman från herr Hages sida, måste
jag säga rent ut, att en av de väsentligaste och viktigaste orsakerna
för mig till detta ståndpunktstagande är, att jag icke kan finna nå-
gon rimlig anledning till att nu besluta en omröstning, men hålla den
först 1923. En talare på förmiddagen ville möta denna invändning
därmed, att omröstningen kanske kunde hållas i *början* av året 1923.
Den talaren är dock säkerligen för sig själv lika övertygad som jag, att
blir det år 1923, så blir det icke förrän på sommaren eller hösten. Jag
kan icke finna någon rimlig anledning till att riksdagen skulle ordna
omröstningen så, att man skulle med öppna ögon lägga landet öppet
för den upplysningsverksamhet — för att använda ett vackert ord —
eller agitation — för att taga ett mindre sympatiskt — som naturligt-
vis sättes i gång i samma ögonblick, omröstningen blir beslutad.

Jag kan heller icke finna, att de skäl, som från vissa håll i pres-
sen framdragits för ett uppskov, äro verkligt bärande. Man har
sagt: »Vi behöva ett uppskov, för att folket skall lära sig förstå,
vad en konsultativ omröstning innebär.» Jag svarar: Är det så, att
man icke förstår detta nu och icke lär sig att förstå det under de
kommande månaderna till den tid, då omröstningen kan äga rum un-
der år 1922, då kunna de ärade kammarledamöterna vara övertygade
om, att man icke heller lär sig förstå det till år 1923, helt enkelt
därför att man överhuvud *icke vill* förstå det, därför att man *vill*
lägga in i denna omröstning något mera än vad den egentligen enligt
grundlagen och enligt grunderna för dess tillkomst är avsedd att
vara. Vad beträffar frågan, om folket har tillräckligt satt sig in i
vad förbudet innebär och vad det leder till, så må det vara sant, att
förvisso skulle här behövas en oändlig upplysningsverksamhet, om
insikten därom skulle kunna tränga in i var och en röstberättigad
medborgare. Men jag tror, att så koncentrerad som denna sak i alla
fall är och så ofantligt mycket som den bedömts efter rena känslö-
stämmingar, kan en sådan upplysningsverksamhet göra ungefär lika
mycket under år 1922 som den kan utträta, om man skulle få på sig
också en större eller mindre del av år 1923. Av de skälen har jag,
utan att underkänna motiven för ett uppskov, dock stannat för att
så som saken nu ligger det är så gott att slå till först som sist. Det

kan, sedan nu förslaget en gång är väckt, endast lända till förmån för vårt politiska liv, att vi komma till omröstning så snart som möjligt.

Och därmed, herr talman, nog om dessa saker. Jag vänder mig till själva kärnfrågan i denna debatt, som uppenbarligen är frågan om uppdelning vid röstavgivningen och själva röstsammanräkningen mellan männens och kvinnornas röster. Och jag kan gärna från början deklarerera, ifall mot förmodan någon här icke skulle veta det förut, att jag i den delen avgjort ställer mig på utskottets ståndpunkt.

Man har gjort ett försök att däremot ställa själva »omröstningens begrepp». Det var min ärade meningsfrände i många andra frågor, herr Hamrin, som i detta syfte framdrog en del citat från det uttalande inom folkomröstningskommittén, vari jag karakteriserat innebörden av den konsultativa omröstningen. Han anförde, att jag kallat den för en »viljeförklaring» och menade, att när man som jag erkänner, att en sådan omröstning är »en viljeförklaring av hela folket», skulle man också vara förhindrad att tänka på någon uppdelning av rösterna bland detta folk vid omröstningen. Det förhåller sig nu emellertid så, att när jag gjorde den karakteristiken var det för att påvisa, att efter min mening omröstningshandlingen var av sådan art, att den icke borde kunna ske utan att man fått grund därför, rätt därtill i grundlagen. Detta innebär i det sammanhang, det är sagt, icke annat än att om folket skall kunna direkt uttrycka sin vilja, sin mening, sin önskan — vilketdera ordet vi använda, kan vara likgiltigt — har det så stor betydelse, att det icke bör kunna ske utan att regeringen och riksdagen själva stiftat grunder för en sådan anordning. Men detta är *en* sak, och en *annan* sak är den, huruvida denna viljeförklaring, denna önskan, denna opinion därför behöver framföras på alldeles samma sätt som vid riksdagsmannaval, d. v. s. med sammanblandning av männens och kvinnornas röster utan annan uppdelning än den geografiska. Detta senare är icke alls på något sätt en konsekvens av det förra. En viljeförklaring, mina damer och herrar, en önskan och en opinion kommer sannerligen fram i en dylik omröstning även om rösterna sammanräknas i grupper vare sig efter den ena eller andra uppdelningen.

Att denna åskådning varit fullkomligt klar vid tillkomsten av grundlagsbestämmelserna om konsultativ omröstning, framgår alldeles direkt av kommitténs betänkande, fastän man, underligt nog, icke observerat det hitintills under denna debatt. Herr Vennerström, vilken ju dock har suttit vid samma bord som jag under kommitténs förberedande utredning, uttryckte sin »förvåning» över att man överhuvud nu kunde tänka på en sådan uppdelning av rösterna. Jag måste säga, att förvåningen är på min sida. Det förhåller sig nämligen så, att kommittén uttalade sig alldeles oförtydligt just om den möjlighet, som vi i dag diskutera. Det står på sid. 73 i folkomröstningskommitténs betänkande, att kommittén lagt märke till huru man ifrågasatt att vid en konsultativ folkomröstning göra vid rösträkningen en uppdelning exempelvis mellan män och kvinnor, och med anledning härav uttalar kommittén, att

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)*

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

den »visserligen icke haft anledning att taga ställning till denna speciella fråga», men dock »ansett sig böra betona, att med den konsultativa folkomröstningens allmänna syfte och innebörd är icke oförenligt, att röstsammanräkningen i visst fall sker på sätt, att omröstningsresultatet klargöres ej blott inom folket i dess helhet utan även inom vissa kategorier av röstberättigade, detta just för att den upplysning, som en konsultativ omröstning avser att lämna, måtte bli så fullständig som möjligt». Yttrandet är, skulle jag tro, fullständigt tydligt. Och folkomröstningskommittén har varit alldeles enhällig om att göra detta uttalande, som visserligen — naturligtvis — icke avser att direkt förorda en sådan anordning, men i stället så mycket mera bestämt att hävda, att den är fullständigt möjlig och motive-rad samt försvarlig, därest man därav skulle ha behov. Kommitténs utlåtande är underskrivet även av herr Vennerström, som i denna del lika litet som i någon annan haft någon avvikande mening. Det bör sålunda vara klart, att om här skall fästas något avseende vid »deras mening, som lagen gjorde», efter det gamla uttrycket, det åtminstone är tydligt, att man har fullt klart förutsett den möjlighet, som vi i dag diskutera, och ansett den vara fullständigt förenlig med den konsultativa omröstningens karaktär.

Ett annat skäl mot uppdelningen anfördes också av herr Hamrin. Han erinrade om huru många i denna kammare — till dem hör för resten jag — under lång tid varit för införande av vad man kallat lokalt veto. Och han påminde om att det då aldrig varit tal om någon uppdelning av männens och kvinnornas röster. Meningen med jämförelsen tycktes vara, att man nu skulle ha frångått den princip, som man hyllade, när det var fråga om lokalt veto. I själva verket är det här emellertid två alldeles olika saker, det gäller. Det lokala vetot var avsett som en anordning för att fatta *beslut*, icke för att lämna upplysningar, rådgivande eller vägledande, för en annan församling. Det lokala vetot var ingenting annat än en *avgörande* kommunal omröstning. Och det måtte väl vara tydligt, att när det gäller ett avgörande, kan man icke indela de röstberättigade i olika grupper. Därmed skulle ju hela röstsammanräkningen bli omöjlig. Det kan för övrigt också tilläggas, att då det var fråga om det lokala vetot, utgick man hela tiden ifrån, att två tredjedels majoritet skulle fordras för att ett beslut genom lokalt veto skulle bli gällande, och detta ehuru det endast gällde kommunen, icke staten.

Alltså, varken tankegången vid dessa bestämmelser tillkomst, ej heller någon som helst jämförelse med vad som har varit ifrågasatt rörande kommunal beslutande omröstning, kan på minsta sätt innebära något hinder för den nu föreslagna uppdelningen av rösterna.

Men varför, mina damer och herrar, är det då, som man vill ha den? Skälen äro enligt min mening helt och hållet nykterhetspolitiska. Det har i dag talats så ofantligt mycket om att man icke bedömer denna fråga ur nykterhetssynpunkt eller ur förbudssynpunkt, utan att man bedömer den »ur principiell synpunkt». Jag skulle vilja göra gällande, att det varit ett bestämt grundfel i de-

batten, att man försökt komma ifrån, vad uppdelningen betyder just ur nykterhetssynpunkt och just för bedömande av förbudets försättningar.

Även i det fallet har en invändning gjorts av herr Hamrin, som jag förmodar var avsedd att särskilt pigga upp vissa av kammarens ledamöter. Han påminde om att den, som först väckt frågan om uppdelning på tal, var doktor Bratt. Jag förmodar, att meningen var, att det endast skulle behövas, att doktor Bratts namn nämndes, för att man på sina håll skulle vara på det klara med att ett förslag, som härrör ifrån honom, överhuvud taget icke kan komma under övervägande. Men nu är det så, att vare sig detta förslag om uppdelning av rösterna först kom från doktor Bratt eller icke, — det vet jag för övrigt ej, — så har den uppdelningen av rösterna vid den konsultativa folkomröstningen accepterats och ansetts riktig, för att icke säga nödvändig, utav en mängd av medborgare inom och utom riksdagen, även sådana som icke på något sätt binda sig för doktor Bratts nykterhetspolitiska uppfattning. Det enkla och gång på gång framhållna skälet är rätt och slätt, att när det gäller en lagstiftning av denna art, kan det icke hjälpas, att ett alldeles särskilt betydelsefullt faktum för frågans bedömande ligger just däri, hur den delen av vår befolkning, som själv överhuvud taget använder spritdrycker, ställer sig till en sådan tanke som förbudet. Man har tillspetsat denna synpunkt så, att det icke är nog med att man får majoritet för förbud bland alla avgivna röster, om man vill ha en verkligt hållbar grund för förbudets genomförande, utan man måste också veta, huruvida det finns majoritet inom de befolkningslager, som använda spritdrycker. Med andra ord: man måste i alldeles särskild grad veta, hur männen ställa sig. Finns det icke majoritet bland dem, då har man icke några verkliga garantier för eller några starkare förhoppningar om att förbudet skall kunna upprätthållas.

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)*

Utskottets ärade ordförande anförde i sitt yttrande på förmiddagen en del exempel på huru rösterna kunna ställa sig, och hur utomordentligt olika det psykologiska läget är för en förbudslagstiftning, om fördelningen blir den ena eller den andra bland männen och kvinnorna. Jag skulle kanske kunna tillåta mig att även jag taga ett par sådana exempel. Jag skall taga ett mycket litet och ett mycket stort exempel, men båda två efter min mening var på sitt sätt mycket belysande.

Låt oss, mina ärade ledamöter av kammaren, tänka oss, hur omröstningen skulle kunna taga sig ut i en familj, säg på fem personer, två män och tre kvinnor. Om från den familjen avgivas tre röster för förbud och två röster emot förbud, frågar jag: Måste icke var och en av oss ha klart för sig, att det för möjligheten att upprätthålla ett rusdrycksförbud med hänsyn till den familjen är av den största betydelse, om de två rösterna mot förbud voro de båda männens röster och de tre rösterna för förbud de tre kvinnornas röster? Med andra ord, ha vi icke klart för oss, att dessa två män, säg hufvudern och den fullvuxne sonen, om dessa ha röstat mot för-

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

budet under det att de tre kvinnorna på gården ha röstat för det, komme att bli lindrigast sagt obstinata, om de på grund av denna omröstning skulle förmenas att överhuvud taget få komma i åtnjutande av vad de anse vara sin lagliga rätt till spritdrycker?

Tag en större siffra! Antag, att vid en förbudsomröstning kommer att avgivas $2\frac{1}{2}$ miljon röster. Det är intet orimligt med det antal röstberättigade, vi ha. Antag vidare, att av dessa $2\frac{1}{2}$ miljon röstande 1,300,000 äro kvinnor och 1,200,000 män. Antag så, att totalsiffrorna bliva $1\frac{1}{2}$ miljon *för* och en miljon *mot* förbud. Om det då skulle vara så, att av de $1\frac{1}{2}$ miljon rösterna för förbud äro, låt mig säga, 1,100,000 kvinnoröster och endast 400,000 manliga röster, under det att däremot av de en miljon rösterna mot förbudet 800,000 äro röster av män — alltså det vida övervägande flertalet av mennens röster — och 200,000 röster av kvinnor, — då frågar jag, om man verkligen kan sluta sina ögon för det faktum, att det i ett sådant fall är förenat med en utomordentlig risk att gå till en förbudslagstiftning. Om opinionen bland de röstande männen är så övervägande mot ett förbud, kan väl ingen resonera bort, att en förbudslagstiftning efter ett sådant resultat av omröstningen bland den stora majoriteten av männen kommer att väcka en opposition som skulle utgöra — jag vågar lugnt säga det — en dödlig fara för en sådan lagstiftnings effektivitet.

Jag har lagt mitt sista exempel så att totalsiffrorna motsvara vissa procenttal, som ha varit mycket på tal under den föregående diskussionen, nämligen just 60 procent *för* och 40 procent *mot* förbud. Det är sålunda de procentsiffror, som från många håll hava ansetts vara tillräckliga såsom grund för en förbudslagstiftning. Jag vågar nu påstå, att om röstfördelningen mellan män och kvinnor, även med dessa här nämnda procenttal av totalsiffran, blir sådan, som jag har nämnt, så är grunden *icke* tillräcklig. Den är tvärtom alldeles otillräcklig för ett sådant ingripande i folkets liv, som denna förbudslagstiftning dock innebär.

Nu svarar man indignerat: Vad är detta för ett resonemang? Herr Hage anmärkte nyss, att här resonerar utskottet ut ifrån den synpunkten, att man rent av tar hänsyn till blivande »illoyalitet», blivande »lagbrott» emot en av statsmakterna eventuellt genomförd förbudslag. Jag svarar på detta, att det sannerligen icke är att på förhand acceptera illoyalitet mot en lagstiftning, när man resonerar på detta sätt, utan det är endast att resonera med förhållandena, sådana de verkligen äro och att tänka på huru stora medborgaregrupper faktiskt se saken och komma att reagera mot förbudet. Det är lagstiftarens skyldighet att i en fråga, som ingriper så ofantligt djupt i den enskildes vanor och föreställningar om vad som är hans rätt, som denna fråga gör, icke spänna bågen högre än att den verkligen håller, och icke utsätta oss för den risken, att det hela resulterar i ett system av mer eller mindre konsekventa lagöverträdelser.

När jag första gången här i kammaren hörde ett stort anlagt anförande i förbudsfrågan — det var dåvarande kammarle-

damoten professor Thyren — slog det mig, att han i detta anförande, som dock utmynnade i en önskan om utredning rörande rusdrycksförbud, såsom det allra farligaste hindret för ett förbud framhöll, icke det fysiska behovet av sprit, icke heller endast önskan i och för sig att komma åt sprit, utan seden, vanan, den inrotade folkseden, som har fortgått generation efter generation, så länge vi överhuvud taget ha någon kännedom om våra förfäders och andra europeiska folks levnadssätt. Man kan väl ändå icke vara så blind, att man icke inser, att skall en sådan uråldrig sed uppgivas, skall den brytas, då fordras det härför förutsättningar av en alldeles särskild art. Bland de förutsättningarna är verkligen också, att man kan påräkna en tillräckligt stark grund för lagens upprätthållande bland dem, som egentligen drabbas av den.

Herr Österström försökte i sitt anförande i förmiddags att bagatellisera den synpunkten. Han sade, att det här var fråga om »lojalitetsstyrka», och han fortsatte: »Lojalitetsstyrka kan överhuvud taget aldrig mätas med omröstning. Problemet är olösligt.» Jag skall medge, att en sådan »mätning» naturligtvis aldrig kan bli exakt, men därav följer icke, att man icke genom att taga reda på huru rösterna fördela sig kan få någon kännning av huruvida det överhuvud taget kan vara att vänta någon möjlighet att påräkna sådan lojalitet. Herr Österström försökte vidare göra gällande, att i själva verket komme ibland dem, som röstade emot förbud, att finnas en hel del, ja, jag tror till och med, att hans ord föll så, att det skulle vara de flesta, som för sin egen del utan tvivel sedermera komme att bli lojala, om en förbudslag beslötes. Jag vill ingalunda bestrida, att det ligger åtminstone något i denna synpunkt. Det är klart, att en hel del även av dem, som rösta emot förbud, vare sig av det ena eller av det andra skälet, skulle om en förbudslag beslötes i detta fall som i andra söka att vara laglydiga. Men kom det ihåg, mina damer och herrar, att här behövs icke blott laglydnad av en hel del, här behövs, att man verkligen kan påräkna en underkastelse under en dylik lagstiftning av så stora kategorier av särskilt den manliga befolkningen, att man kan rycka marken undan dem, som icke vilja lyda lagen. Och det förefaller mig dock vara tydligt, att så rikliga och bedrövliga erfarenheter hava vi haft av huru människorna även i detta vårt fredliga och i regel laglydiga land reagera mot en lagstiftning, som man känner såsom orättvis, så bedrövliga erfarenheter hava vi haft härom under den nu gångna kristiden med dess legio av överträdelser av alla möjliga kristidsförordningar, att vi verkligen icke borde bagatellisera de farhågor, som en förbudslagstiftning måste framkalla.

Det är av dessa skäl, herr talman, som jag anser, att det just för ett verkligt bedömande av förutsättningarna för en förbudslagstiftning är av oskattbart värde att veta, huru rösterna fördela sig emellan män och kvinnor. Jag kan tillägga, att för min personliga del skulle jag hava ansett det vara värdefullt, om man även kunnat få liknande fördelning efter någon annan grund, t. ex. efter ålders-

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.*

(Forts.)

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.

(Forts.)

klasser. De anmärkningar, som i den delen kommit fram här, måste jag erkänna vara berättigade. Det kan icke förnekas, att det vore av stor vikt att få veta, om exempelvis den yngre generationen är övervägande för förbud och de äldre övervägande emot eller tvärtom. Är det så, att de yngre äro för, så hava de framtiden för sig, och man har en bättre grund att bygga på. Men jag kan icke undgå att finna, att det ligger sunt förstånd i utskottets framhållande av att, om man skall hava även den indelningsgrunden, då blir det så pass trassligt med märkningen av de avgivna röstsedlarna och även sedan med sammanräkningen, att man kanske får lov att avstå från den.

Det återstår mig i denna del endast att tillägga en sak. Det kan icke nog understrykas vad som redan här sagts på förmiddagen, att om icke denna uppdelning skulle komma till stånd vid en omröstning, så kunna både förbudsmotståndare och förbudsanhängare vara fullkomligt förvissade om, att det första som inträffar efter omröstningens sammanräkning blir ett oändligt kannstöpande om huru i själva verket rösterna kunna antagas hava varit fördelade mellan män och kvinnor. Den synpunkten kan man icke visa bort, även om man nu försöker förhindra fördelningen av rösterna. Den kommer fram i alla fall. Skulle motståndarna till uppdelningen få sin vilja igenom, blir resultatet säkerligen endast det, att de motsatta lägren i förbudsfrågan komma att tolka omröstningsresultatet i detta stycke efter gottfinnande, alltefter som var och en vill antaga att fördelningen mellan män och kvinnor utfallit. Hava vi sålunda överhuvud taget någon önskan om att få klarhet i själva det faktiska läget, att veta, så långt vi kunna veta, huru förutsättningarna ligga ibland dessa två stora kategorier av medborgare, ja, då kan det väl aldrig vara annat än till fördel för själva frågans bedömande att få denna uppdelning.

Jag övergår nu till det som varit det stora stridsämnet, nämligen: vad betyder en uppdelning ur principiell synpunkt? När jag suttit och åhört denna debatt, där talare efter talare stått emot varandra, har jag icke kunnat undgå att göra den reflexionen, att det är dock besynnerligt, huru debatten här liksom gått på två parallella linjer, där man aldrig kunnat mötas, knappast ens försökt att tränga till botten av motståndarens argument, utan bara gått förbi varandra. Från dem, som motsatt sig uppdelningen, har åter och åter förkunnats: Den är »en undervärdering» av kvinnornas röster. Det svaras från den andra sidan: Detta är misstag. Det är icke meningen. Ja, heter det då från första sidan, är det icke undervärdering, så är det åtminstone en »gradering». Och när så svaras: Det är ingen gradering; då fortsätter motsidan — det är åtminstone en »vägning». Så jongleras med »undervärdering» och »gradering» och »vägning», men man kan icke, vårdar sig icke om att analysera, vad som skulle ligga bakom vare sig det ena eller det andra av dessa nedläggande beteckningar.

Jag vill för min del hava sagt, att det tjänar icke något till att leka kurragömma med det faktum, att om en sådan uppdelning

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.*

(Forts.)

av rösterna vid räkningen skall ske, så är det naturligtvis för att landet i sin helhet och i sista hand och framför allt riksdagen skall vara i tillfälle att taga hänsyn till denna gruppering, när man går att fatta beslut i förbudsfrågan. Är det nu så, att man kallar ett sådant hänsynstagande till huru rösterna fördelas för en olika »värdering», ja, då är detta ett sätt att karakterisera ett dylikt hänsynstagande, som må stå för deras räkning, som kalla det så. Men jag vågar göra gällande, att även om ett antal av ledamöterna i denna kamnare skulle finna, att en majoritet av kvinnoröster för förbudet icke räcker till såsom grundval för en förbudslagstiftning, därest det är konstaterat, att en majoritet av manliga röster är emot, även om man har den tankegången, så innebär detta icke en undervärdering av de kvinnliga rösterna, utan helt enkelt ett fasthållande av det faktum, som vi utgått ifrån, nämligen att vad vi ville få kännedom om var möjligheterna att hålla en sådan lagstiftning uppe, att tillämpa den, att genomföra den. Om det kallas att undervärdera kvinnliga röster, att man nödgas erkänna för sig själv, att de icke räcka till som stöd för lagen emot en majoritet av män, ja, då kan det icke hjälpas: för dem, som se saken så, ter det sig i alla fall icke som någon undervärdering. Det blir till sist ändock alltid så, mina damer och herrar, när denna folkomröstning har ägt rum, att var och en av riksdagens ledamöter får lov att döma över omröstningens resultat efter sitt eget samvete och under det ansvar bl. a. för sina valmän, som vi alla äro underkastade. Den rätten och den skyldigheten hava vi i båda fallen, vare sig rösterna grupperas eller icke. Men jag skulle verkligen vilja påstå, att vårt ansvar icke alls blir starkare, icke heller gentemot de kvinnliga väljarna, om vi öppet säga ifrån, ifall läget blir sådant, att vi kunna icke endast på deras röster i en eventuell majoritet gå till en sådan äventyrlig lagstiftning.

Det har dragits in i debatten om »principfrågan», att här skulle stå en så överväldigande opinion från kvinnorna bakom kravet på att ingen uppdelning skall ske. Herr Lindman har redan fäst uppmärksamheten på ett yttrande av talarinnan på Göteborgsbänken, att hon var viss på att hava »de flesta kvinnorna» med sig. En annan talare, det var viss herr Fast, var säker på, att han hade »nationens flertal» för sig. Jag skall tillåta mig att i all enkelhet fråga: Huru veta vederbörande det? Huru vet man, huru överhuvud taget Sveriges röstberättigade kvinnor betrakta denna sak? Vad som i det avseendet kommit till uttryck, det är en opinion från vissa grupper, genom deputationer och petitioner, men de representera ju en försvinnande liten bråkdel av den stora massan av kvinnor. Om jag vågar det omdömet, att flertalet av kvinnorna säkerligen hittills aldrig tänkt på denna sak, tror jag, att det icke är för mycket sagt. Jag tror visst, att i fall man lägger an därpå, skall man kunna uppbringa en ganska stark opinion bland kvinnorna för att de skola känna sig kränkta av en sådan anordning. Om man riktigt lägger manken till, såsom man redan börjat göra, så kanske det kan lyckas att få fram den meningen. Men för närvarande, det vågar jag säga,

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

finns den icke. Och när det säges, att den meningen särskilt skulle hysas av dem, som hava arbetat för kvinnornas fulla medborgarrätt, så vågar jag verkligen däremot påstå, att just bland dem alldeles icke råder någon enstämmighet i denna riktning. Herr förste vice talmannen anförde på förmiddagen ett uttalande ifrån några kvinnor, som undertecknat sig frisinna kvinnor, emot denna röstuppdelning. Jag vågar säga, att jag känner många av de ledande frisinna kvinnorna, många av deras bästa, av dem, som hava stått i främsta ledet, när det gällt att arbeta fram kvinnans rösträtt sedan tiotal av år, jag känner många av dessa, säger jag, som äro fullt på det klara med det rimliga och även det önskvärda i en sådan uppdelning av rösterna, som här är föreslagen. När så är förhållandet, tror jag verkligen, att vi icke visa någon sidvördnad emot kvinnans lika-berättigade ställning i samhället, om vi anse oss böra bedöma denna fråga så som vi själva nödgas att se den: efter vårt eget förstånd och samvete.

Det hjälper häremot icke, att här i riksdagens andra kammare representanter för kvinnorna taga till orda emot uppdelningen. Jag förmodar — jag har anledning att antaga det — att den talarinna, som kommer att följa efter mig, en värderad politisk meningsfrände, också kommer att ställa sig på den ståndpunkten. Jag måste, om så sker, i förväg svara henne: det är mig mycket kärt att kunna hävda kvinnornas rätt så långt jag finner att det är förnuftigt, ändamåls- enligt och principiellt riktigt. Men om min egen uppfattning av vad som är rätt och tillbörligt icke stämmer överens med den uppfattning, som denna min meningsfrände kommer att göra gällande, ja, då förbehåller jag mig och måste förbehålla mig att få följa min egen. Ty denna fråga är för viktig för att kunna avgöras efter endast en önskan att vara till lags, även om man annars gärna skulle vilja vara till lags.

Och när herr Österström på förmiddagen ville hävda, att vi ändå icke komma ifrån, att kvinnorna »ha den meningen», och därmed ansåg saken vara avgjord, då kan jag ännu mindre vara med. Det yttrandet är inte blott ett överord, utan också en — som jag förmodar omedveten — sofism, en rent ut sagt ihålig lek med ord. Vad är det för ett tal, att om nu också en stark kvinnoopinion mot uppdelningen skulle finnas — vilket jag tills vidare icke anser vara säkert — vad är det för ett tal, att vi i detta fall icke inom den svenska riksdagen skulle kunna och böra handla så, som vi själva finna vara riktigt? Herr Österström talade mycket riktigt om nödvändigheten av att hävda varje medborgares självansvar; »känslan av makt» borde medföra ett sådant »själansvar för varje medborgare». Ja, det är så sant som det är sagt. Men på intet håll är den regeln så nödvändig som i representationen, på intet håll är det så nödvändigt, att känslan av självansvar gör sig gällande även gent emot en opinion, om man icke rimligen kan anse den opinionen vara berättigad. Vi ha dock att vårda oss om representationens rätt och skyldighet att fatta sina beslut efter vad den finner vara riktigt. Och denna rätt och skyldighet kan icke elimineras bort av så förflugna ord som att kvinnorna nu en gång »fått den uppfattningen».

Herr talman! Man har också talat om »konsekvenserna» av en dylik uppdelning av rösterna. Denna omröstning skulle bli »prejudicerande», och här har formligen frossats i tankeexperiment om, i vilka fall det skulle kunna bli uppdelning även i eventuella andra omröstningar. Jag kan icke hjälpa, att det förefaller mig något fantastiskt, när man för att bedöma denna fråga behöver ta till hjälp sådana tankeexperiment som de, som förekommo på förmiddagen. Här resoneras, som om överhuvud folkomröstning skulle börja på att höra till dagliga vanan här i landet, som om snart sagt vilken sak som helst skulle komma under folkomröstning. Och man fördjupar sig i frågor: skall man dela upp rösterna i det fallet, och skall man dela upp i det fallet och i det fallet? Hela utgångspunkten är efter min mening, som jag redan vid föregående tillfällen uttryckt, fullständigt förfelad. Det är *icke* så, att folkomröstning kommer att bli någonting ofta återkommande. Jag känner mig övertygad om, att den kommer att bli någonting synnerligen sällsynt. Jag kan icke i denna stund för min del se något annat fall än det som nu behandlas, någon annan fråga inom räckhåll, där det skulle vara anledning eller rimlighet att tänka på en folkomröstning. Vi behöva därför alldeles icke bekymra oss om, vad som skulle ske i ett dylikt tänkt fall rörande uppdelning av rösterna. Men om det kan bidra till att klargöra min egen ställning, så skall jag gärna tillkännagiva, att jag kan icke, hur jag än försöker, finna någon fråga av en sådan art, att den på samma sätt som förbudsfrågan skulle påkalla en uppdelning av mäns och kvinnors röster. Jag kan väl, om jag konstruerar friskt, tänka mig en eller annan fråga, där *andra* uppdelningar kanske skulle kunna ske. Men någon annan fråga än denna, som på ett så särskilt sätt olika berör män och kvinnor, att man vid räkningen av rösterna behöver göra en uppdelning dem emellan, det kan jag icke tänka mig. Så förhåller det sig med »prejudikatet», mina damer och herrar! Ingen vet, när det överhuvud blir någon ny omröstning, men att om en sådan skulle komma till stånd den nu ifrågakvarande *icke* kommer att bli prejudicerande för uppdelning av mäns och kvinnors röster, det vågar jag utan vidare för min del bestämt antaga som visst.

Det sista argumentet ur den s. k. principalsynpunkten mot denna omstridda uppdelning var, att om den komme till stånd, man skulle ha att befara en uppväxande motsats mellan könen, mellan män och kvinnor i vårt offentliga liv. Den älskvärda talarinnan på Göteborgsbänken tycktes t. o. m. ställa i utsikt, att här skulle bildas ett stort kvinnoparti, som skulle gå emot, antar jag, alla manliga partier. Och så skulle vi få könspartier i stället för politiska partier. Jag undrar, om denna talarinna, som stod här i talarstolen och för min uppfattning icke alls tog sig ut, som om hon var i färd med en sådan omstötning av vårt samhälle, om hon kan upptäcka någon rimlig grund för en sådan ny partibildning, för den händelse vi nu antaga denna fördelning av mäns och kvinnors röster. Hon menade väl, att ett kvinnoparti skulle bildas för att hävda kvinnans rätt. Jag frågar, ifall omröstningen kommer till stånd på så sätt,

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

att kvinnors och mäns röster skiljas åt, finna ni det då verkligen, mina damer i kammaren, vara rimligt att bilda ett kvinnoparti för att förhindra en dylik uppdelning av rösterna vid en eventuellt följande omröstning, ehuru ingen människa vet, när en sådan omröstning skall komma till stånd, än mindre om i sådant fall en dylik uppdelning blir ifrågasatt? Den enda grunden skulle ju vara att hävda kvinnornas rätt att få sina röster räknade gemensamt med männens vid folkomröstningar. Är detta en tillräcklig bas för bildande av ett kvinnoparti, då har jag mycket bedragit mig i fråga om de svenska kvinnornas politiska uppfattningsförmåga. Men jag tror dem om ofantligt mycket bättre, än att något så orimligt skulle komma att hända. Nej, det blir nog icke heller så. Ifall nu utskottets förslag antas och därefter omröstning äger rum med den föreslagna uppdelningen av rösterna, så kan detta naturligtvis komma att spela in i den agitatoriska striden om förbud eller icke förbud. Därom vet jag intet. Det torde väl bero på, huru omröstningen utfaller, och huru riksdagen senare beslutar i själva saken. Men att skärpningen i förbudsstriden, om den kommer, också skall innebära en skärpning i politisk motsättning mellan män och kvinnor, det anser jag fullständigt konstruerat och grundlöst.

Med vad jag nu anfört, herr talman, tror jag mig hava visat, för det första, att det är en oerhörd överdrift i det sätt, varpå man försökt att göra princippolitik av det avgörande, som nu förestår, och, för det andra, att det finnes verkligen vägande skäl av praktisk art för ett sådant förslag, som utskottet i den ifrågavarande punkten framlagt. För min del ser jag detta som en praktisk fråga. Jag bestrider, att den här eller i varje fall bör ha sådan principiell innebörd, som från andra håll här i kammaren gjorts gällande. Jag skall icke på något sätt vägra att försöka förstå de synpunkter, som förts fram från den andra sidan, och jag skall också gärna säga, att jag kan ju förstå, om de första kvinnor, som blivit insatta i den svenska riksförsamlingen, ha en känsla av, att det skulle kosta på dem för mycket att nu, så som frågan blivit upplåst, rösta för utskottets förslag. Jag skall alldeles icke bestrida, att det från deras sida är ärligt menat, om de lägga detta som en principfråga. Men om jag så gör, så tror jag mig verkligen också ha en viss rätt att säga, att då böra de å sin sida kunna förstå, och då böra alla de manliga ledamöter av kammaren, som stå på reservanternas sida, kunna förstå *deras* synpunkter, *deras* ståndpunkt, som följa utskottet.

Herr Pettersson i Södertälje slutade sitt anförande i förmiddags med vad han kallade en personlig deklaration angående sin ställning såväl till nykterhetsfrågan som till frågan om kvinnornas medborgerliga rättigheter, en ställning, som borde göra honom berättigad att icke uppfattas såsom någon svikare av sina gamla grundsatser, när han nu varit med om utskottets förslag. Jag kan, som bekant, icke åberopa mig på några sådana förtjänster i förbudsrelsens leder, alldeles icke. Jag kan heller icke åberopa mig på en så långvarig verksamhet för de svenska kvinnornas medborgerliga rättigheter som denne talare från Södertälje. Men kanske ändå det icke

är för mycket sagt, om jag säger, att i bland dem, som nu sitta i denna kammare, torde det väl knappast vara någon, som efter måttet av sina krafter och av full övertygelse om betydelsen av det steg, som skulle tagas, mera än jag har strävat för att få igenom grundsatsen om kvinnornas fulla medborgarrätt, om deras politiska och kommunala likställighet. När jag refererar till detta, är det därför, att jag mot denna bakgrund vågar göra anspråk på att, när jag anser mig böra följa utskottets förslag, kunna göra detta utan att därför bli utsatt för beskyllningen att hava svikit principen om kvinnornas medborgarrätt och likställighet. Den principen kommer alltid att i mig hava samma livliga företrädare och medarbetare, som jag alltid varit. Men det skulle vara att illa tillämpa den uppskattning, som jag har av de svenska kvinnornas politiska omdöme, om jag icke ärligt sade ifrån, att det kan icke vara någon fördel för kvinnosaken, om man nu i en ögonblickets känslöstämning underlåter att bedöma den i dag föreliggande frågan sakligt, som den skall bedömas, och väjer för ett beslut, som för själva förbudsfrågan och dess blivande prövning är det ovillkorligen bästa och efter min mening hart när nödvändiga.

Herr talman, jag ber ått få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Röing* instämde häruti.

Fröken T a m m: Herr talman, ärade kammarledamöter! Den föregående ärade talaren har på sätt och vis redan på förhand vederlagt mig, men det må tillåtas mig att anföra ytterligare några synpunkter.

Den fråga, som nu föreligger till behandling, har på sista tiden varit föremål för livlig diskussion, och därvid har det framhållits som en fullständigt oriktig uppfattning, att särskiljandet av mäns och kvinnors röster skulle betraktas som en undervärdering av kvinnorösterna. Man har förvånat sig över de kvinnor, som kunnat hysa en sådan mening och man har icke kunnat förklara det på annat sätt än som en frukt av agitation från utomstående eller som ren okunnighet. Det tjänar ingenting till med långa utläggningar, när var och en redan på förhand har sin bestämda mening. Men då jag nu talar som representant för just dessa okunniga, oresonliga och uppagerade kvinnor, är det för att hävda den åsikten, att det är just emedan vi förstå innebörden av detta förslag, som vi icke anse oss kunna gå med på detsamma. Vi förstå, att denna folkomröstning är konsultativ. Vi veta, att det slutliga avgörandet ligger icke hos folkomröstningen, utan hos riksdagen, och att riksdagen för närvarande består av 375 män och 5 kvinnor. Vi tro icke heller, att våra medborgerliga rättigheter på något sätt kunna kränkas, om det ritas ett k på våra valkuvert, och vi skulle också kunna böja oss för skäl, om de vore övertygande. Men så har icke varit fallet. Av utskottets motivering — jag vill i förbigående påpeka, att ingen kvinna varit medlem av detta utskott — av utskottets motivering framgår, att

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.*

kvinnornas röster skulle erhålla mindre betydelse än männens vid det slutliga avgörandet. Detta har framhållits som grund för särskiljandet, och däri ligger ju alldeles givet en undervärdering, även om den icke varit avsiktlig.

(Forts.)

Man skulle kunna säga, att kvinnorna ha lidit kanske mest av spritmissbruket och därför också borde ha lika mycket att bestämma i denna fråga som männen. Men för att nu för korthetens skull utslutande hålla sig till utskottets motivering, d. v. s. den, att man skall inhämta upplysning för ett framtida upprätthållande av förbudet, så håller icke det skälet sträck. För det första har man av bekvämlighetsskäl ganska hastigt avfärdat indelningen av rösterna efter olika åldersklasser, då det ju i alla fall skulle kunna inverka på upprätthållandet av förbudet, hur de yngre i generationen ställa sig till det samma. Och dessutom, om kvinnornas röster betyda mindre, därför att spritmissbruket till övervägande del är begränsat till männen, då skulle också nykterhetsvännernas bland männen röster ha mindre betydelse än de övriga männens röster. De skulle således rätteligen räknas bland kvinnorösterna. Men det vore väl ändå en underlig uppdelning. Det har väl annars aldrig varit fallet, att endast de, som missbruka en sak, anses omdömesgilla, att endast de, som gjort sig skyldiga till ett brott, anses kompetenta att döma i målet. Och till vilka konsekvenser skulle det leda, om våra vanor i privatlivet skulle läggas till grund för betydelsen av våra röster. Nej det går nog icke att komma ifrån, att här föreligger ett underkännande av kvinnornas omdömesförmåga. Nu är det sant, som här har påpekats, att många kvinnor icke alls bry sig om detta. Ja, det har ju alltid varit så, beklagligtvis, att kvinnorna ofta underlåtit att taga vara på sina egna intressen. Det var på samma sätt, då det gällde genomförandet av den kvinnliga rösträtten och medborgarrätten.

I samband härmed får jag lämna en förklaring, varför frisinnade kvinnors riksförbund saknas bland det flertal föreningar, som i skrivelse till riksdagens ledamöter protesterat mot särskiljandet av rösterna. Det beror på, att olika meningar varit gällande inom ledningen, och att majoritet icke kunnat vinnas för ett sådant uttalande. På samma gång tror jag mig kunna säga, att särskilt inom frisinnade kvinnors riksförbund finnes en stark majoritet för just detta uttalande. Och jag tillåter mig därför för att företräda deras rätt, så som önskat, att här å deras vägnar instämma i detta kvinnoföreningarnas uttalande.

Beträffande själva förbudsfrågan så inser jag mycket väl de svårigheter, som finnas för upprätthållande av ett förbud, och jag vill ärligt säga ifrån, att jag icke kan sympatisera med den fanatism och hänsynslösa propaganda, som på vissa håll inom nykterhetskretsar bedrives, en fanatism, som icke skyr några medel och gärna förbiser alla andra intressen. Men då måste man vara rättvis och göra klart för sig, hur dessa olyckliga överdrifter ha uppkommit. Och då kan det icke förnekas, att de ha uppstått just genom det motstånd och de svårigheter, som nykterhetsarbetet från början haft att kämpa med, jag vågar säga, på grund av bristande förståelse från de s. k.

bildade klasserna. Det var icke nog med, att man icke understödde en sådan verksamhet, den förhånades och förlöjligades av en bristande ansvarskänsla. Men trots allt växte där fram över alla Sveriges bygder ett vördnadsbjudande arbete för att förekomma den olycka, som rusdryckernas missbrukande bringat över otaliga hem. Och det är här, som rätten till ett förbud ligger, det är i den moraliska kraft, som ligger bakom ett sådant strävsamt, vördnadsbjudande arbete i det tysta, som ett förbud skall äga sin bärkraft, icke i uppdelningen mellan mäns och kvinnors röster.

Och emedan de skäl, som anförts för särskiljandet, för mig icke varit övertygande men de, som tala emot, verka avgörande, får jag, herr talman, ansluta mig till herr Larsons i Lerdala reservation.

Herr Osberg: Herr talman, mina damer och herrar! För min del vill jag framhålla, att ett särskiljande av mäns och kvinnors röster förefaller mig orättvist. Av det resonemang, som framkommit i dag, har man kunnat konstatera, att de, som tala för den linjen, att man skulle skilja på rösterna, icke ha kunnat komma med några starka motiveringar. Deras påstående har endast varit byggt på lösan grund. Men de, som ha talat emot ett särskiljande av rösterna, ha stått på en stark plattform, och som vi kunna i fortsättningen använda. Av det resonemang, som framkommit här, har ingen blivit övertygad, och man kunde ha besparat sig denna debatt i dag, ty det gäller icke att avgöra förbudsfrågan nu. Det påstås, att det skulle bli svårigheter, om man komme till ett lågt procenttal, 58 å 60. Ja, det är just då som det gäller att taga ståndpunkt. För min del är jag ingen utpräglad nykterhetsman, men åtminstone har jag icke arbetat emot nykterhetssträvandet och kommer heller icke i fortsättningen att göra det. Men jag fordrar, att om vi skola taga det steget, måste vi ha ett underlag så starkt, att vi ej för framtiden förvanskliga detsamma. Vi ha sorgliga erfarenheter från grannländerna, och det torde även hos oss bli följden, om vi stödj oss på en svag majoritet om några få procent. Jag tror, att det måste vara omkring 70 procent, om man skall anse sig ha en folkmening, stark nog för att upprätthålla förbudslagstiftning.

Jag har icke mera att säga i detta spörsmål, ty var och en är nog på det klara med, hur han kommer att ställa sig vid frågans avgörande. Därför skall jag, herr talman, icke uppehålla tiden längre, utan ber att få yrka bifall till herr Larsons i Lerdala reservation.

Herr Björnberg: Herr talman! Herr Pettersson i Södertälje, lagutskottets ärade ordförande, fällde ett yttrande på förmiddagen att »kvinnornas lika rösträtt icke borde användas för att i en fråga, som hade olika betydelse för män och kvinnor, skapa uttryck för en folkmening som i själva verket icke finnes». Det är nu, skulle jag nästan vilja säga, en skilsmässoprocess, som pågår i riksdagen i dag. Jag vet icke, om det skall lyckas genomföra den, men det kommer naturligtvis omröstningen att utvisa. Lika litet som bland våra motståndare någon omvändelse ägt rum,

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
dryckesförbud.
(Forts.)

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

lika litet ha de argument, som förts fram i utskottets betänkande och i debatten här i dag, kunnat på något sätt rubba min uppfattning och min övertygelse om, att en uppdelning av rösterna dock är och måste sägas vara rätt så underlig och antidemokratisk ifrån flera synpunkter.

Man säger, att förbudet på olika sätt berör olika kön, män och kvinnor. Ja, det är sant, men då tror jag, att man med goda skäl kan göra det påståendet, att det berör kvinnorna i stort sett närmare och mera smärtsamt än någonsin männen. Ty är det ett »nöje», en »njutning», något av »värde» i rusdryckskonsumtionen och i hela den kult, som enligt vad herr Edén framhöll har hundraåriga anor här i landet och i andra länder, då är det väl männen, som haft förmånerna och fått »njuta» medan kvinnorna haft motsatta erfarenheter; men som parter i målet stå väl alla. Detta har ju också påvisats av många talare under debatten, och jag skall därför icke länge trötta kammaren. Annars vore det frestande att taga upp till bemötande åtskilligt av vad som här sagts, men som jag nyss sade, är det icke lätt att omvända eller flytta någon från den ståndpunkt, man en gång intagit, ehuru jag medger, att åtskilliga förflyttningar och ombyten ha ägt rum. Vi hade ett framstående vittnesbörd härom i förmiddags, som visade, att det går för sig att byta om. Den ärade representanten för Malmö för en helt annan talan och har en annan dur i sina tal och skrifter nu än förut, innan han kom till Skånelandet.

Det är många, som äro »övertygade» om det fullständigt »orimliga och vanvettiga», ja, rent av samhällsfarliga i det arbete, som vi nykterhetsvänner bedriva. Det är en tidning där nere, nämligen Sydsvenska Dagbladet, som för den 27 i förra månaden i en artikel på mer än tio spalter skrivit rätt mycket, vilket är ägnat att ge »upplysning» i fråga om spriten och nykterheten. Bland annat har jag härur antecknat följande ord, som jag tillåter mig citera: »Nykterhetsrörelsen är för ögonblicket ett oförnuftigt barn, som i sin hand håller en yxa och i blind iver hugger ner värdefulla träd.» Det är betecknande för den syn på saken, som man har på det hållet. Nog har jag för min ringa del varit med om åtskilligt i den rörelse, som här förliknas vid »ett oförnuftigt barn», som håller på att använda en yxa, men att vi äro i färd med, eller någonsin hållit på med, att hugga ner några värdefulla träd, bestrider jag på det bestämdaste, och jag tror, att jag kan göra det i förvissning om, att bakom mig står den stora massan av Sveriges män och kvinnor. Man har ironiserat över fru Thürings mycket träffande ord, då hon sade, att hon i stort sett hade Sveriges kvinnor bakom sig. Jag tror, att fru Thüring har rätt, och att hon gott kan klara sig i konkurrens med herr Lindman, då han gjorde gällande, att det icke var säkert, om han ej kunde yttra sig på samma sätt. Vi ha sysslat med åtskilligt i vårt arbete, men några särskilt skadliga eller samhällsfarliga argument eller metoder ha vi aldrig använt. Jag får säga, att så livligt jag i stort sett senterar det utmärkta anförande, som nyss hölls från Sörmlandsbanken, var det en liten passus i fröken Tamms yttrande,

som föreföll egendomlig, då hon behagade säga, att det var mycket i nykterhetsrörelsen, som kunde kännetecknas såsom »fanatism, överdrifter och hänsynslöshet». Men hon gav ju mycket riktigt sedan en förklaring till varför så var förhållandet. Jag tror verkligen icke, att det är så över hövan farligt med »fanatismen, ensidigheten och hänsynslösheten» i nykterhetsfolkets led. Man är emellertid inom motståndarlägret icke benägen att döma så synnerligen objektivt, utan det är verkligen med förlov sagt genom rätt dimmiga glasögon man ser på det spörsmål, som i dag diskuteras, nämligen hur man skall kunna undgå de konsekvenser, som kvinnorösträtten medför, då dess utnyttjande under fullt ansvar leder till en sådan lagstiftning, en sådan genomgående reform, som förbudet innebär. Man har sökt mobilisera alla krafter och gör i dag en häftig attack på denna punkt.

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)*

Det har redan presterats en liten smula sång, och det kanske blir mera, ty det lär komma flera talare efter mig än som varit före. Nu är det icke vanligt med sång i riksdagens kamrar, åtminstone icke någon ordnad sång. Emellertid må det tillåtas mig, herr talman, att avsluta detta anförande — på samma gång jag självfallet uttalar min anslutning till den mening, som förts fram först av herr Sävström och sedan av herr Hamrin, nämligen emot uppdelning enligt 8 § i föreliggande utskottsbetänkande — med att citera ett par små verser, skrivna av den icke okände författaren Ture Nerman. De lyda:

»Ni, som folket sände till tinget att föra dess vilja ut,
vet folket vill inte vänta, nu måste det bli ett slut,
nu får det ej halas längre, nu är det er plikt att slå till,
att krögarn blir vräkt ur riket, han må väsnas bäst han vill.

'Vänta!' — ja, Sverige väntar, att det valt sig kvinnor och män,
det väntar av er få hälsa och lycka tillbaka igen,
det väntar på er därute, nu tiger det mer ej still,
det ämnar så sant inte vänta, tills nådig herr krögarn vill.»

Fru Östlund: Herr talman, ärade kammarledamöter! Det är naturligtvis icke ostraffat man kommer som tjuguantra talare i en debatt, och jag kan helt säkert icke undvika att upprepa ett och annat, som sagts förut.

Jag skulle vilja, innan jag går in på vad jag ämnade säga, ge en liten situationsbild. Herr Edén yttrade, att kanhända största antalet kvinnor i vårt land icke tagit ställning till denna sak, och dock är det så, att kvinnor sänt packar av resolutioner hit till de flesta av riksdagsmännen. Här voro för några dagar sedan deputationer av kvinnor, som uppvaktade sitt läns riksdagsmän och litet till mans av oss. I dag har här varit någon liten demonstration, och en kvällstidning, som talar om detta, konstaterar: »Polisen föste undan kvinnorna, och det vart icke något vidare bråk.» Men om det varit män, som företagit denna demonstration, då hade åtmin-

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

stone polisen »skingrat» skarorna. Om det blivit »bråk», kan jag ju icke yttra mig om. Varför ha kvinnorna på detta sätt sökt visa, att de ha en mening i frågan? Jo, därför att de trott, att medborgarrätten svävade i fara. Är det några av kammarens ledamöter — det borde åtminstone vara några — som känna igen den situationsbilden? Det är förvånansvärt, att vi skola behöva uppleva sådant nu igen.

När kvinnorna tagit ståndpunkt till det föreliggande förslaget om skiljande av mennens och kvinnornas röster vid folkomröstningen, så är utgångspunkten själva principen för omröstningen. Vi ha fattat det så, att folkomröstningsinstitutet är en sak för sig och den föreliggande frågan, i vilken en tillämpning därav skall ske, en sak för sig. Men på sistone har man sagt rätt öppet i pressen och nu senast i utskottets betänkande, att det »icke längre är någon hemlighet, att införandet i vår författning av folkomröstningen skett huvudsakligen för att möjliggöra en omröstning i förbudsfrågan». Därmed gäller det icke längre blott en princip, utan det blir också en sak, som är starkt beroende av den individuella uppfattningen just i den fråga, som omröstningen skall omfatta.

Som skäl för uppdelningen har anförts, att man önskade få veta, om det finns en vilja att efterleva lagen, och det må vara hänt. Men såvitt jag vet, har man aldrig i vårt land plägat resonera på det sättet, när det gäller lagstiftning. Det har många gånger inträffat, att lagstiftningsfrågor kommit olämpligt. Ätminstone har man pekats på sådana från kvinnohåll. Men aldrig har det varit tal om, att man behöfde veta något om folk ämnade lyda lagarna eller icke. Jag förstår emellertid vad som ligger bakom, när man i detta fall vill ha en utredning. Jag kan hänvisa direkt till vad doktor Bratt säger i sin reservation till nykterhetskommitténs betänkande, där det heter, att rusdrycksbruket är en »vana, rotfast sedan tusentals år som fallit inom den privata bestämmanderättens område». Just det ja. Men för människornas välfärd har man på de flesta områden sökt arbeta sig ur vanor, som varit »rotfasta sedan tusentals år», och i många fall redan lyckats, och en nyare tids uppfattning ställer alkoholfrågan med alla dess sociala följder in bland de *sociala* frågorna. Det är skillnaden mellan förr och nu i betraktandet av hela alkoholfrågan och en lagstiftning i denna fråga. Den kan lika litet som någon annan lagstiftning hänföra sig till en grupp människor, som nu äro verksamma, utan den blir av ännu större betydelse för en kommande generation. Min tro är, att ur uppfostringssynpunkt skulle ett beslut om rusdrycksförbud vara en sporre till högre kultur och bättre nöjesliv. När man då återkommer till, vilka det är, som böra höras vid omröstningen, borde man fråga sig, vilka det är, som ha den största förmågan och den största viljan till att uppfostra ungdomen — männen, som här av en hel rad talare fått det betyget, att när det gäller denna fråga, tänka de uteslutande på sig själva, — eller kvinnorna, mödrarna. Det är en radikal förändring av miljön, som jag tror på och tror att kvinnorna kunna vara med om att skapa. Och jag är fullt och fast

övertygad om, att kvinnorna, även om de icke ha smakat en droppe sprit, dock kunna ha samma känedom, samma erfarenhet som männen om rusdryckernas moraliska, ekonomiska och sociala verkningar. Jag tror därför, att kvinnorna äro fullt kvalificerade för att bedöma denna fråga. Nu kan man ju säga, att kvinnorna ha samma rätt i detta fall även med en uppdelning av rösterna. Men jag är icke övertygad om, att uppdelningen skulle ge det fullständigare resultat, som man anser önskvärt, utan snarare tvärtom. Ty detta, att det kommer att överlämnas åt var och en att efter gottfinnande värdesätta kvinnornas röststyrka, skulle naturligtvis icke väcka någon större vilja eller något större ansvar hos kvinnorna att delta i röstningen. Det kan till och med gå så långt, som herr Olovson i Västerås antydde, att kvinnorna vägra att deltaga i omröstningen. Här har talats om kvinnoparti, ja, herrarna ha icke en aning om, hur mycket arbete vi organiserade kvinnor nedlagt på att avvärja sådana förslag för att i stället männen och kvinnorna skulle kunna arbeta gemensamt. Men tanken har kastats fram gång på gång från olika håll och kan mycket väl föras fram igen och bli svår nog att motarbeta.

Misstron mot denna anordning att särskilja rösterna finnes sålunda redan, och det är därför vi kvinnor frukta den kan vara betänklig i sina konsekvenser. Nu påstås, att något beskärande av kvinnornas medborgerliga inflytande i alla fall icke föreligger. Jag skulle till och med kunna använda herr Engbergs egna ord ur Arbetet för ett par dagar sedan och vända på dem och säga: ja, tacka för det, att det icke föreligger vid nu förestående klubbslag, men så visst som omröstningen skall ligga till grund för ett kommande beslut i förbudsfrågan, så blir denna beskärning följden av ett beslut i enlighet med utskottets förslag. Utskottet säger i sin motivering, att då utskottet anser sig böra föreslå, att skild röstsammansräkning skall äga rum, får utskottet emellertid inlägga en »bestämd gensaga mot att en dylik uppdelning skulle innebära en undervärdering av kvinnorösterna». Såvitt jag förstår ordens valör, kan jag gå med på att utskottets förslag icke innebär en undervärdering av kvinnorösterna, men det skulle *åstadkomma* en sådan undervärdering. Det är förunderligt, att här diskuterats hela dagen, men att man icke kunnat vinna någon klarhet på denna punkt.

Man har sagt, att kvinnorna icke skulle förstå vad det här är fråga om. Jag vågar säga, att här icke finnes ett spår till missförstånd från kvinnornas sida. Det är bara det, att man tycks kunna se till och med en rådgivande omröstning från olika synpunkter. Men detta, att man från höger till vänster upprepar, att kvinnorna icke tyckas veta vad det är fråga om, är, om något, betecknande för männens uppfattning om kvinnorna. Riksdagen må nu taga vilken hänsyn den kan och vill till vår opinion, men nog ha vi anspråk på att det blir förstått, att vi veta, vad vi göra.

Det har framdragits åtskilliga räkneexempel, och jag kan icke underlåta att försöka mig på ett. Antag, att det vid en röstning skulle avges cirka 35,000 kvinnoröster och 30,000 manliga röster

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

eller tillsammans 65,000 röster. Dessa 65,000 skulle rösta *ja*, och återstoden av samtliga röstande, t. ex. 35,000, skulle rösta *nej*. Då säger man, att minoritetens rätt bör skyddas, de 65,000 sammanlagda mans- och kvinnorösterna skulle icke vara nog. Här vilja särskiljarna taga större hänsyn till de 35,000 nej- än till de 65,000 ja-rösterna. Bevisen äro roliga. Om 65,000 ja skulle fälla utslaget, blir det diktatur. Men om 35,000 nej skulle fälla utslaget, blir det fråga om att minoritetens rätt skulle skyddas. Men detta skulle enligt åtskilliga talares mening icke betraktas som diktatur. Jag tror för min del, att i all lagstiftning måste det finnas något av diktatur, men det är fasonligare, att de 65,000 eller majoriteten utövar denna diktatur än att minoriteten gör det.

Min övertygelse är, att det vore bättre att ha omröstningen hel, och att så var och en får avgöra med sig själv, om han kan taga hänsyn till den eller ej, än att man, såsom här är föreslaget, skulle dela upp rösterna för att få lika många olika meningar om omröstningen till *resultat*, som olika meningar komma att influera på själva röstningen. Här äro i riksdagen företrädde sex olika politiska åskådningar, kanske flera. Skulle man vid omröstningen ytterligare skilja åskådningarna mellan män och kvinnor och eventuellt mellan olika åldersgrupper, anser jag, att man får en fullständigt sönderplockad bild av folkmeningen.

Jag hade ämnat bemöta något av vad som sagts på förmiddagen men för att vara så kort som möjligt skall jag avstå därifrån. Endast till herr Engberg, — som satte ifråga, att det även kunde komma upp sådana spörsmål, där man kunde tänka sig möjligheten av att kvinnorna borde få vara de avgörande — och åtskilliga andra, som stå på samma ståndpunkt som han, skall jag be få ställa en motfråga. Gör det tankeexperimentet, att kvinnorna vore konsumenter av sprit i stället för männen, och skattade hundratals miljoner härför till staten, medan männen finge bära alla följderna därav, skulle man då ha den uppfattning, att kvinnorna borde ha avgörandet i sin hand. Nej, männen skulle förbjudit spritbruket för länge sedan. Jag skulle vilja föreslå, att man tänker över den saken, innan man är så absolut färdig att fatta ett beslut, som innebär, att ett avgörande i förbudsfrågan bör vila framför allt på en majoritet av dem som använda spriten.

Nu har man sagt om oss nykterhetsvänner, att vi vilja motsätta oss att våra motståndare få en så grundlig utredning som de anse sig behöva. Men jag ber, att man icke må se vårt inlägg i denna fråga på det sättet. I likhet med många andra, som här yttrat sig i dag, tror jag inte, att man skulle ha vunnit så ofantligt mycket, om man till slut finge en aldrig så grundlig utredning i föreliggande spörsmål, om man på samma gång hade fört in en ny stridsfråga mellan kvinnor och män. Men denna fråga är så pass allvarlig för hela vårt folk, att jag skulle önska att riksdagen ville taga hänsyn till de av kvinnor både i och utom riksdagen framförda, av social ansvars-känsla fyllda synpunkterna.

Herr talman, jag ber att få instämma i herr Sävströms yrkande.

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! Efter den långa debatt som har varit kan jag icke med mitt anförande komma med några nya synpunkter och anser mig icke heller kunna övertyga någon av kammarens ledamöter, som har en mot min motsatt mening. Då det är önskvärt att denna debatt snart bringas till sitt slut, och då jag vill utgöra ett gott föredöme för talare efter mig, så skall jag därför inskränka mig till att anhålla att få till kammarens protokoll antecknat, att jag kommer att förena mig i det yrkande, som framförts av herr Sävström.

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

Häruti instämde herrar *Pettersson* i Köping, *Andersson* i Prästbol och *Jansson* i Falun.

Herr Nilsson i Vibberbo: Herr talman! Av enahanda skäl och på samma grunder som herr Eriksson i Grängesberg yrkat bifall till herr Sävströms förslag, så skall jag be att få göra på samma sätt.

Herr af Ekenstam: Herr talman! Jag skulle sannerligen icke ha besvärat kammaren med något yttrande i denna fråga, om jag icke till utskottets betänkande fogat en blank reservation och om jag följaktligen icke snart sagt vore skyldig att något precisera min ställning.

Jag har inom utskottet stått på den ståndpunkten, att jag ansett, att överhuvud taget icke någon omröstning bör förekomma varken detta år eller nästa år. Jag har nämligen ansett, att svenska folket ännu icke har den insikt i hithörande förhållanden, som är nödig för att med kallt huvud avgöra, vad det verkligen här är fråga om. Jag anför som stöd för denna min åsikt den erfarenhet som jag under 40 års lantdomartjänst har inhämtat. Jag har nämligen under den tiden väl funnit, att det är många brott och förbrytelser, som härstamma från rusdrycksmissbruket, och jag nekar visst icke till att det väl fanns en tid, då jag tänkte mig, att ett allmänt förbud skulle öppna dörren till det lyckligare tillstånd, som man så gärna önskar ett folk det man själv älskar. Men dessa 40 år ha icke blott bringat denna erfarenhet, utan de ha även bringat andra, och dessa erfarenheter äro, att under dessa 40 år ha förvisso sedernas råhet i hög grad avtagit, och de förbrytelser, som härröra från rusdryckerna, ha också i högsta grad minskats. Man kan överhuvud taget säga, att de beklagliga seder, som funnos för en del år sedan, i mycket stor utsträckning försvunnit. Beträffande många och stora trakter av vårt land kan man säga, att de olyckliga omständigheter, som förr voro på rusdryckerna beroende, äro absolut borta. Om jag då frågar mig, vad det är som gjort detta, så kan jag naturligtvis icke på en gång uppdraga alla de förhållanden som härvidlag varit inverkan. Jag kan visserligen med säkerhet peka på, att det är en större upplysning, som därvidlag har gjort ganska mycket, men jag vågar också tro, att det har varit de restriktioner, vilka under den senare tiden varit gällande, som i mycket hög grad ha bidragit till det slutliga resultatet.

Jag frågar mig då: kan det vara lyckligt för ett samhälle att under sådana förhållanden bryta mot en utveckling, som synes avgjort

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forta.)

gå mot något bättre, och helt kasta sig in på något, som man ej fullt förmår bedöma, vart det kan bära? För mig har svaret icke varit ovisst. Förty jag åberopar härvidlag de erfarenheter, som vi ha från kristiden. Alla minnas, hur då ett otal av förordningar utkom i landet; alla minnas, huru snart sagt var och en sökte överträda dem — jag vågar påstå, att även personer med högt utvecklade rättsbegrepp icke drogo sig för att, om de kunde, överträda kristidsförordningarna; i det fallet bära nog domstolsförhandlingarna ett kraftigt vittnesbörd om, att det icke blott var män utan även kvinnor som på detta sätt utmärkte sig. Nu påstår jag att en allmän förbudslag, som möjligtvis skulle komma att efter en omröstning införas, just är en sådan kristidslag, och den skulle förvisso icke ens ha den styrka, som man kunde åberopa hos de föregående kristidslagarna. Ty ifråga om dessa kunde man möjligen säga, att var och en som icke ville ställa sig dem till efterrättelse, därigenom förminskade möjligheterna till folknärigen och snart sagt satte en hel del av sina medmänniskor i fara att komma i mycket sämre näringsförhållanden, än vad som annars vore erforderligt. Något sådant personligt ingrepp mot andra kan man icke säga att överträdelsen mot ett förbud skulle medföra. Förbudet skulle vara lagens stränga hand, som vore lagd över folket. Och då frågar jag om icke alla de sämre instinkter, som vi anträffade under krisåren, skulle återigen komma fram. Och vad skulle detta innebära? Jo, icke blott det, att man skulle vara frestad att överträda denna lag i och för sig, utan det skulle även uppstå en utbredd och till vana övergående böjelse att överträda gällande lag i allmänhet, och härigenom skulle förvisso också mer och mer spridas förakt för lagarna. Jag är fullkomligt säker på, att ett samhälle, som vilar på lagbunden frihet, skulle icke finna sig väl av en sådan lagstiftning. Det är på lagbundenhetens väg som kulturen har uppblomstrat. Men kan icke lagbundenhet upprätthållas, då är det förvisso också så, att kulturen sjunker. Vi alla inom det svenska samhället, som sedan gammalt ha älskat vår kultur och varit stolta över att vi kommit så långt, vi skola väl betänka oss mer än en gång, innan vi slå in på en väg, som möjligtvis skall leda till följder, vilka vi icke nu kunna beräkna.

Det är av sådan anledning, herr talman, som jag inom utskottet yrkat, att med denna omröstning skulle anstå. Jag har icke fått någon anslutning till denna min åsikt, och därför vill jag icke nu framställa något yrkande i den vägen. Men som jag anser, att i det läge, vari frågan nu ligger, det är lyckligt, att den blir avgjord så snart som möjligt, anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr af Ekenstam förenade sig herrar *Eurén*, *Lundquist*, *Uddenberg* i Varberg och *Holmström* i Gävle.

Herr Paulsen: Herr talman, mina damer och herrar! I likhet med alla de talare, som yttrat sig till förmån för Lerdalareservationen, så är icke heller jag nöjd med utskottets förslag, men detta av helt annan anledning. Jag tycker nämligen, att utskottet ger alldeles för litet. Jag är visserligen tillfredsställd med uppdel-

ningen av mäns och kvinnors röster, men jag skulle vilja ha en ännu längre gående uppdelning. Jag skulle vilja vid denna omröstning se, huru de olika åldrarna röstat. Det kan naturligtvis icke vara likgiltigt för lagstiftaren att kunna konstatera, hur de olika åldersgrupperna röstat i ett fall som detta, där det gäller att taga hänsyn till de människor, som skola uppbära ett förbud, och att således kunna konstatera, hur unga personer röstat och likaså hur de äldre gjort det. Ävenledes vore det säkerligen av icke ringa betydelse att se olika personers civilstånd och att således få veta, huruvida personer, som avgivit sina röster, vore gifta eller ogifta. Jag skulle icke vilja ge ogifta kvinnors röster samma värde som de gifta kvinnornas eller männens. Jag skulle vidare vilja värdesätta den gifta kvinnan betydligt högre till och med än den gifta mannen. Vi skola komma ihåg, att under det mannen åtminstone har fröjden av supseden, även om det är en konstlad fröjd, så har kvinnan allt obehag, och av denna anledning skulle jag vilja ge den gifta kvinnans röst ett högre värde. Men härtill finnes icke någon möjlighet enligt utskottets förslag.

Helst skulle jag vilja yrka återremiss på hela förslaget, men då jag vet, att detta icke skulle lända till något resultat, och då jag misstänker, att man skulle tro, att jag ville komma med detta yrkande i glädjen över att få framställa detsamma, så vill jag avstå därifrån. Jag hade visserligen tänkt mig möjligheten att till utskottets förslag få lägga mitt eget om en uppdelning av de röstande även med hänsyn till ålder och civilstånd, men då jag vet, att detta icke går för sig, och att talmannen icke kan framställa proposition på något yrkande i den vägen, så kan jag icke heller begära detta.

Jag nödgas således, mina damer och herrar, fastän med svidande hjärta, gå med på utskottets förslag, och ber därför, herr talman, att få yrka bifall till detsamma.

Herr Lindmark: Herr talman, mina damer och herrar! För dem, som vilja införa en eventuell förbudslagstiftning under alla förhållanden, även under sådana förhållanden, att det saknas en avgjord majoritet därför inom Sveriges folk, för dem är det givetvis likgiltigt, huruvida en uppdelning av mäns och kvinnors röster äger rum. För dem däremot, som känna det synnerligen nödvändigt att få klart för sig i synnerhet hur männen ställa sig inför frågan om en förbudslagstiftning, blir det en bjudande plikt att framhålla önskvärdheten av, att vid nu stundande folkomröstning en sådan uppdelning av rösterna må komma till stånd, som är ägnad att visa, om männen över huvud taget besjålas av en önskan att införa ett förbud, och detta med hänsyn till den känsla av ansvar, som man måste ha inför denna fråga.

Herr af Ekenstam har nyss framhållit — och jag instämmer till fullo med honom däri — att skall man över huvud taget införa en förbudslag, så bör denna vara uppburen av en allmän, kompakt folkmening. Om man ger sig in på en lagstiftning på områden, där man

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

icke kan påräkna en motsvarighet i folkets rättsbegrepp, då saknar man nämligen förutsättningar för att kunna upprätthålla lagen. Man behöver ju blott i detta fall hänvisa till förhållandena under kris-tiden och hurusom folket med den rikliga lagstiftning och de många kungl. förordningar, som då utfärdades, frestades att överträda lagarna. Man fäste icke något avseende vid dem och det gick t. o. m. så långt i moraliskt fördärv, att man ansåg såsom hederligt att kunna överträda de kungl. förordningarna. I det spörsmål, som nu föreligger, nämligen att förbjuda tillverkning och tillhandahållande av spritdrycker i Sverige, någonting som så mäktigt ingriper i folkets personliga fria rättigheter, är det synnerligen nödvändigt, att man ser till, det förutsättningar verkligen förefinnas för lagens upprätthållande.

Det är också ett rent nykterhetsintresse, att man ser till, att sådana förutsättningar förefinnas, ty, mina damer och herrar, om man skulle lagstifta på ett sådant sätt, att det saknade motsvarighet i rättsuppfattningen hos folket, så skulle hela förbudstanken för-olyckas, och vi hade från ren nykterhetssynpunkt icke segrat, utan naturligtvis lidit ett svårt nederlag. För att förebygga detta, har jag den uppfattningen, att man, innan man skrider till att införa en förbudslagstiftning, noggrant och ansvarskännande prövar, huruvida man mot en stor minoritet i folkmeningen över huvud taget kan våga sig på att införa lagen.

Det har mycket talats här om undervärdering av kvinnornas röster, då man nu vill, att vi skola göra en sådan uppdelning, som här föreslagits. Jag skall icke mycket orda om den saken. Det har ju här framhållits skäl för och emot, som knappast behöva upp-repas.

Det är dock en sak, som jag i detta sammanhang vill fram-hålla. Vad vill man verkligen med uppdelningen? Jo, vi vilja få reda på, huru männen, i vilken grupp vi ha att räkna lagöverträdarna, brottslingarna, som komma att göra det svårt att upprätthålla lagen, ställa sig. Att detta skulle behöva uppfattas av kvinnorna såsom nedsättande för dem, kan jag absolut icke begripa, ty det är väl ändå så, att kvinnorna komma, såsom deras heder och ära bjuda, att till-höra den grupp, som icke skulle bli lagbrytare på det här området. Däremot är det nedsättande för männen, att ibland dem man har att finna de eventuella brottslingarna, som icke åtlyda lagen och som kunna försvara hela lagens upprätthållande. Det är bland männen, som vi ha skålmarna, och följaktligen måste vi säga, att genom upp-delningen blir det ju mera en nedsättning av männens röster än utav kvinnornas.

Om nu folkomröstningen skulle vara av decisiv karaktär, be-kräftande och stadfästade, då skulle naturligtvis en uppdelning aldrig komma i fråga, men när den nu är konsultativ, rådgivande och upplysande, så kan det knappast vara ett fel, att man vill göra denna utredning så verkligt upplysande som möjligt. Det synes mig vara obegripligt, att man, då det gäller denna sak och då det gäller att vinna en upplysning, är färdig att avskära en hälft och säga, att

vi vilja ha reda på, hur landet ligger i fråga om den, men den övriga hälften låta vi vara i mörkret.

Sedan är det en annan sak, som jag ville framhålla, innan jag slutar, nämligen att det är väl sannolikt, att första kammaren kommer i dag att bifalla utskottets förslag; vi få nog räkna med detta såsom ett faktum. Om nu andra kammaren går att bifalla reservationen, så ha ju kamrarna stannat i olika beslut, och därmed har frågan för denna gång förfallit, då man väl knappast kan hoppas på en sammanjämkning. Jag tror icke, att det är möjligt att kunna åstadkomma en sammanjämkning, så att första kammaren skulle gå med på vad herr Larsons i Lerdala reservation innebär, eller vice versa, att andra kammaren skulle gå med på vad första kammaren eventuellt besluter, nämligen, såsom förut sagts, antagligen ett bifall till utskottets förslag.

Då en sådan möjlighet till sammanjämkning icke förefinnes och frågan sålunda skulle för denna gång förfalla, så menar jag, att det från ren nykterhetssynpunkt återigen är ett nykterhetsintresse, att vi nu komma till ett avgörande och få folkomröstningen genomförd år 1922

Jag förmodar för övrigt, att om vi uppskjuta ärendets avgörande till 1923 eller en senare tidpunkt, så kan det mycket väl hända, att vi icke få räkna med ett så välvilligt utskott, som vi haft i år och som i stort sett bifallit nykterhetsgruppens, nykterhetsvännernas, motioner. Det är blott i en del detaljpunkter, som man har framvisat avvikande mening, men jag anser, att dessa avvikande punkter icke äro avgörande i det här fallet, utan just inför utsikten att nu komma till ett avgörande håller jag före, att vi böra bifalla utskottets förslag.

Om frågan skulle uppskjutas till en senare tidpunkt, så kunde vi riskera icke blott mindre utsikter att få saken igenom, utan vi få också räkna med de många striderna, som i en tid som denna, då det kan vara nog med omtanke och bekymmer på grund av nödtillståndet och depressionen i landet, äro synnerligen besvärliga.

Herr talman! Jag måste säga, att jag har en stark känsla för nykterhetssaken och önskar att få densamma lyckligt genomförd, så att vi en vacker dag få uppleva, att det svenska folket är ett verkligt nyktert folk. Ur ren nykterhetssynpunkt synes mig detta stora önskemål bäst bliva förverkligat därigenom, att vi år 1922 få folkomröstning till stånd, och då jag för min del icke kan finna, att några svårigheter skulle föreligga för en uppdelning av männens och kvinnornas röster, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Johanson i Huskvarna: Herr talman! Sedan jag begärde ordet, har det sagts så mycket i denna fråga, att jag skall inskränka mig till att göra en enkel deklARATION om min ställning till densamma.

Jag ber att få säga, att jag är ense med utskottet, då det föreslår, att vi nu skola företa denna folkomröstning. I avseende å tiden

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

för denna folkomröstning, är jag vidare av samma uppfattning som herr Lindqvist i Halmstad, vilken uppfattning också överensstämmer med den motion, som är framlämnad, nämligen att vi skulle ha denna omröstning år 1923. Men på samma gång vill jag säga, att oenighet på denna punkt, angående tiden för omröstningen, får dock ej äventyra detta lagförslag. För övrigt föreligga icke vidare starka skäl för oss nykterhetsvänner att motsätta oss en omröstning redan i år om det nu skulle gå för sig. Men då bör denna omröstning anordnas i september eller början av oktober, för att icke de svåra vägnarna senare på hösten skall hindra många att deltaga i densamma.

Men då utskottet föreslår ett särskiljande av männens och kvinnornas röster, får jag för min del förklara, att jag kan icke vara med därom. Här ha under debatten anförts många skäl för och emot denna ståndpunkt, och utan att nu gå in på dessa skäl, så får jag lov ärligt bekänna, att jag icke ifrån det håll, där man vill särskilja rösterna funnit några skäl, som kunna verka övertygande. De, som nu tala för att icke göra denna särskilnad av rösterna ha enligt mitt förmenande de starkaste skälen på sin sida. Jag vill i förbigående beröra ett skäl, som anförts här för en dylik uppdelning, och som tydligen också varit utskottets egentliga skäl, då det föreslagit en särdelning av rösterna, det skälet nämligen, att då männen äro mera begivna på rusdrycker, så skulle det bli dessa, som skulle komma att äventyra ett eventuellt rusdrycksförbuds upprätthållande här i landet, medan däremot kvinnorna, som äro mera återhållsamma i fråga om bruket av rusdrycker, skulle ställa sig mera lojala och intaga en mera laglydig ställning till ett dylikt rusdrycksförbud. Ett sådant skäl skulle egentligen kunna anföras till förmån för kvinnorna, och man skulle i så fall giva deras röster ett högre värde vid det slutliga ställningstagandet till ett förbud. Men därom är icke fråga. För övrigt skulle jag verkligen vilja varna kammaren att i princip antaga ett sådant skäl, ty konsekvenserna skulle bli, att när det gäller lagstiftning över huvud taget, man i allra första hand skulle taga hänsyn till dessa, som man vill påstå skulle äventyra den ifrågavarande lagens bestånd. Jag tror, att det är farligt att i princip godkänna ett sådant skäl. För övrigt tror jag icke att allt är så dåligt beställt med vårt folk. Min uppfattning är, att det svenska folket har varit och jag hoppas skall bli ett laglydigt folk. Vi kunna erinra oss från svunna tider det stora beslut, som fattades av den svenska riksdagen på 1850-talet, då husbehovsbränningen avskaffades här i vårt land. Detta beslut fattades under starka protester från många håll, och man talade då om, att det skulle föranleda många lagöverträdelser o. s. v. Men det visade sig, att när under tiden svenska folket kom till insikt om, att beslutet var till verklig nytta och välsignelse, böjde man sig för detsamma. Det skall också bli så i fortsättningen, att alla reformer, som genomföras och vila på rättfärdighetens grundprinciper, småningom skola respekteras och även värderas av folket — det är min övertygelse.

Jag vill också understryka det skäl, som framförts till förmån för, att man inte bör gå till ett särskiljande av rösterna. Det

är, såsom man här har påpekat, den stora uppgift, som kvinnorna ha att fostra ett kommande släkte. Därigenom kunna de ju få det allra största inflytande på ett eventuellt rusdrycksförbuds upprätthållande här i landet. Detta är ett starkt skäl för att icke sätta kvinnorna åt sidan i denna stora fråga. Då vi nu fått lika rösträtt, lika medborgarrätt, och som jag är övertygad om, att även utan detta särskiljande resultatet av folkomröstningen tydligt och klart skall giva vederbörande, som slutligen ha att taga ställning till frågan om ett förbud genomförande eller icke, den upplysning, som de då behöva, så ber jag — på grund av dessa skäl — att i korthet, herr talman, få yrka bifall till den av herr Larson i Lerdala vid utskottets betänkande fogade reservation.

Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)

I detta anförande instämde herrar *Johansson* i Krogstorp, *Johanson* i Hallagården, *Magnusson* i Skövde, *Svensson* i Långelanda och *Nilsson* i Landeryd.

Herr *Åkerlund*: Herr talman! Under den debatt, som här förts, har jag verkligen inte hört någon annan än herr af Ekenstam uttala sig om vad frågan egentligen gäller. Man har blott talat om, huruvida damerna och herrarna skola ha olika stor rösträtt eller inte och därmed punktum. Jag önskar emellertid litet grand få fästa mig vid vad den här saken dock går ut på.

Tankegången är naturligtvis den, att om vid omröstning »ja» komme i majoritet, skulle i och med detsamma folkopinionen anses ha sällat sig till nykterhetskommitténs förslag i denna fråga, hur orimligt detta enligt min tanke än är. Jag förstår inte, varför kommittén har gått mycket längre än vad man gjort i Norge. Där ligga förhållandena helt annorlunda till: där är det öl och rödvin och annat sådant att tillgå, men här skulle det bli ett absolut förbud.

Jag anser tvärtemot utskottet, att Sveriges befolkning alls inte har reda på vad det är fråga om. trots den agitation, som länge bedrivits. Vad gäller då saken? Jo, om någon framdeles vågar producera en vara, som håller mer än $2\frac{1}{4}$ % alkohol, skall han bli utsatt för en massa spioner, som naturligtvis komma att tillsättas för att erhålla lämplig ersättning för det agitationsämne, som nu bringas ur världen. Om en husmor t. ex. tillverkar litet saft av de produkter, som hon har i sin trädgård, eller köper saft och låter denna jäsa en smula, för att den skall hålla sig bättre, skall hon genast åtalas. Och om en gumma på landsbygden verkställer bryggd av öl eller dricka — vad det kallas för — och detta får jäsa litet för kraftigt — det är ju absolut omöjligt att konstatera, huruvida den håller just den tillätna alkoholhalten eller en något högre — så skall hon utsättas för åtal och möjligen få krypa in i fängelse. Sådant anser jag folk skall ha reda på.

En annan sak, som är synnerligen viktig — och det är någonting, som norrmännen blivit utsatta för — är, att om vi gå för tvärt till väga i detta fall kunna våra främsta exportindustrier bli stoppade med hänsyn till de vinproducerande länderna. Man bör enligt

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)*

min mening upplysa befolkningen om dylika saker, innan man fattar beslut om folkomröstning.

Jag har ytterst svårt att förstå, varför utskottsmajoriteten inte vill vara med om, att en verklig upplysning kommer till stånd. Först när detta blivit gjort och folket fått tänka sig för, är tiden enligt min tanke mogen för denna omröstning, som jag för resten inte alls vill sätta mig emot. Men jag tror inte, att, som det nu är ställt och med den okunnighet, som nu råder överallt i detta avseende, det är lämpligt att ställa till med en sådan omröstning! Ty vad tror befolkningen det är fråga om? Jo, man tror, att det gäller brännvin, konjak och andra sådana starka drycker — det är allt vad man tänker på, åtminstone de ojämförligt flesta.

Om jag tänker mig, hur det kommer att bli ställt här i vårt land, om kommitténs förslag skulle bli lag, så är det omöjligt att förstå annat, än att det blir ett spioneri, som kommer att medföra, att hemfriden, ett av våra heligaste prerogativ, helt och hållet blir eluderad. Ingen kan ju hindra dessa personer, som tillsätts för lagens efterlevnad, att spionera, lika litet som man kan hindra dem nu för resten, ehuru det dock blir en ofantlig skillnad mellan det fall, att det som nu är fråga om förbud mot endast brännvinstillverkning, och om det gäller förbud, som träffar även tillverkning av andra produkter, som äro mycket oskyldiga. Jag förstår inte, varför svenska folket inte skall av sina råprodukter få framställa sådant, som har 4, 5 eller 6 % alkoholhalt — det kan jag sannerligen inte begripa, då det kan tillåtas i andra länder. Det är väl värdefullt i alla fall, att de frukter och bär, som växa i våra trädgårdar, kunna tillvaratagas på bästa möjliga sätt. Det går nämligen icke i allmänhet att, såsom herr Bärj i Katrineholm antydde, förvara dem så, att de bliva fullkomligt konkurrenskraftiga med den utländska frukten. Detta går på sina håll, där man har statens stora lagerhus att tillgå; där kan man lagra och hålla en jämn temperatur — men den stora allmänheten kan absolut inte göra detta så, att något skydd mot den utländska konkurrensen kan ernås. Jag anser därför, att det vore riktigt och rätt, att det svenska folket får begagna frukter och bär på det mest lämpliga sätt, då man härigenom inte på något vis för-därvar nationen.

Ja, herr talman, det var bara detta, jag ville säga. Jag håller som sagt hårt på, att det är nödvändigt att upplysa — och upplysa ärligt och riktigt — det svenska folket om hur saken hänger ihop. Men ännu en punkt till. Det är klart, att angiveriet och spioneriet måste bli alldeles orimligt stora, eftersom åklagareandel skall tilldelas såväl åklagaren som angivaren. Detta är någonting, som riksdagen förut velat ha bort. Den saken bör också komma till allmänhetens kännedom på ett praktiskt sätt. Jag tycker rent av det är vidrigt, att man på detta sätt skall avlöna en massa människor för att gå och snoka i husen och se efter, hur vederbörande ha det, personer, som för resten äro alldeles oskyldiga.

Jag skall inte upptaga tiden; det var, herr talman, bara detta jag ville ha sagt.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på godkännande av förevarande paragraf enligt utskottets förslag samt vidare på godkännande av paragrafen i den lydelse, som för motsvarande paragraf föreslagits av herr V. Edward Larson i den av honom avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande vote-ringsproposition:

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)*

Den, som vill, att kammaren godkänner 8 § i första lagutskottets förevarande förslag till lag om folkomröstning angående rusdrycksförbud, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt nämnda paragraf i den lydelse, som för motsvarande paragraf föreslagits av herr V. Edward Larson i den av honom avgivna reservationen.

Omröstningen utföll med 92 ja mot 88 nej; och hade kammaren alltså godkänt paragrafen enligt utskottets förslag.

För 1 § hade utskottet föreslagit följande lydelse:

1 §.

Under år 1922 skall genom sådan allmän folkomröstning, som i § 49 mom. 2 regeringsformen omförmäles, folkets mening inhämtas angående införandet av fullständigt rusdrycksförbud.

Den, som önskar, att en lag om fullständigt rusdrycksförbud i riket måtte antagas, röstar därvid ja; den, som icke önskar detta, röstar nej.

Med fullständigt rusdrycksförbud förstås i denna lag förbud mot att framställa, innehava, införa eller överlåta spritdrycker, vin, öl, pilsnerdricka, som innehåller mer än 2 $\frac{1}{4}$ viktprocent alkohol, eller annan dryck eller vara med högre alkoholhalt, än nu är sagt, med mindre det äger rum för vetenskapligt, medicinskt, farmaceutiskt, tekniskt eller industriellt ändamål.

Paragrafen föredrogs; och yttrade därvid:

Herr Lindqvist i Halmstad: Herr talman! Med hänvisning till den av mig avgivna, vid detta utskottsutlåtande fogade reservationen och under åberopande av det anförande jag tidigare hållit här i dag, ber jag få yrka, att första paragrafen i utskottets förslag godkännes, men med den ändring att orden »år 1922» utbytas mot orden »år 1923».

*Ang.
lag om folk-
omröstning
angående rus-
drycksförbud.
(Forts.)*

Herr P e t t e r s s o n i Södertälje: Herr talman! Under åberopande av det anförande jag förut hållit i denna fråga, ber jag få yrka bifall till utskottets förslag i fråga om § 1.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av paragrafen, dels och på bifall till det av herr Lindqvist i Halmstad under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner 1 § i första lagutskottets förevarande förslag till lag om folkomröstning angående rusdrycksförbud, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Lindqvist i Halmstad under överläggningen framställda yrkandet.

Voteringen utvisade 110 ja mot 77 nej, vadan kammaren godkänt paragrafen i den av utskottet föreslagna lydelsen.

Aterstående delar av förslaget till lag om folkomröstning angående rusdrycksförbud.

Godkändes.

Det i punkten 2:o) upptagna lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställan förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslagen.

§ 2.

*Ang.
anslag för be-
kämpande av
arbetslösheten.*

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets memorial, nr 28, angående anvisande av ytterligare medel för bekämpande av arbetslösheten.

Genom en till riksdagen den 7 januari 1922 avlåten, till statsutskottets förberedande behandling överlämnad proposition, nr 11, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden samma dag, föreslagit riksdagen att för bekämpande av arbetslösheten, i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet angivna grunder, under riksstatsens femte huvudtitel anvisa dels på tilläggsstat för år 1922 ett förslagsanslag, högst, 85,000,000 kronor och dels på extra stat för tiden 1 januari—30 juni 1923 ett förslagsanslag, högst, 5,000,000 kronor.

Uti ett i anledning av ifrågavarande proposition den 3 nästlidna februari avgivet utlåtande hade utskottet, som funnit nödvändigt att riksdagen omedelbart beviljade ett visst belopp såsom förskott å det definitiva arbetslöshetsanslaget, hemställt, att riksdagen för arbetslöshetens bekämpande måtte på tilläggsstat för år 1922 anvisa ett förslagsanslag, högst, 20,000,000 kronor.

Ang.
anslag för be-
kämpande av
arbetslösheten.
(Forts.)

Vid detta ärendes behandling hade båda kamrarna bifallit utskottets berörda hemställan.

Med erinran om vad sålunda förekommit och då det förskottsvis beviljade beloppet, enligt vad utskottet inhämtat, torde komma att, till följd av den vidgade omfattning som hjälpverksamheten numera fått med anledning av arbetslöshetens ökning i landet, bliva förbrukat under loppet av april månad 1922 samt Kungl. Maj:t jämväl efter sistnämnda tidpunkt otvivelaktigt komme att för arbetslöshets-hjälpens fortsatta bedrivande behöva få ytterligare medel till förfo-gande, hemställde utskottet, som alltså funnit nödvändigt, att ett nytt belopp beviljades såsom förskott å det definitiva arbetslöshets-anslaget, i nu föreliggande memorial, att riksdagen måtte för arbets-
löshetens bekämpande på tilläggsstat för år 1922 anvisa, utöver förut för ändamålet beviljade medel, ett förslagsanslag, högst, 15,000,000 kronor.

Vid meorialet fanns fogad reservation av herrar *A. C. Lindblad, Oscar U. B. Olsson, Johan Nilsson* i Malmö, *Carl Johansson, Anderson* i Råstock, *Eriksson* i Grängesberg, *Rydén, Waldén, Jansson* i Falun och *Carlsson-Frosterud*.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, anförde:

Herr *J o n s s o n* i Eskilstuna: Herr talman! Jag är fullkomligt medveten därom, att det är en oerhörd djärvhet av mig att taga till orda som förste talare i den här frågan och därtill på ett sådant sätt, att jag vågar göra en del blygsamma erinringar mot det vördnadsvärda statsutskottet. Det är ju så, att om en nybliven riksdagsman icke har reda på, vilka risker han löper i det fallet, så finnes det ju folk, som kan tala om det för honom. Jag får emellertid taga risken.

Redan då jag första gången läste statsutskottets memorial nr 28, kände jag en stark benägenhet att opponera mig, när frågan skulle komma före till behandling. En så okynnig känsla skulle väl, tänkte jag, gå över, men det har den icke gjort i detta fall, utan den har tvärtom blivit allt starkare. Och jag kan tyvärr icke avstå från att uttala mig, icke ens sedan jag funnit, att jag råkat, i någon mån åtminstone, komma ut på samma linje som det kommunistiska partiet i första kammaren. Men det är ju en sådan olyckshändelse, som man icke kan hjälpa, att man råkar ut för.

Jag får ärligt bekänna, att jag för min del icke begriper finessen i den politik, som det högt ärade statsutskottet bedriver i den här

Ang.
anslag för be-
kämpande av
arbetslösheten.

(Forts.)

frågan. Jag finner det synnerligen anmärkningsvärt, då statsutskottet säger, att det inte har hunnit med en definitiv prövning av ärendet. Jag anhåller om förlåtelse, högt ärade ledamöter på majoritetens sida i statsutskottet, men jag kan icke tro på den där förkunnelsen, och jag skulle hålla för troligt, att det finnes flera, som äro lika klenetrogna som jag. Statsutskottet ger sig utan tvivel ett mycket stort och oförtjänt underbetyg, då det säger, att det icke hunnit med saken. Jag håller för troligt, att det icke är oförmåga, som ligger bakom utskottets behandling av saken, utan tillåter mig tro, att det är ovillighet att raska på ärendets behandling. Ganska egendomlig är också förklaringen i slutet av utskottets utlåtande, där utskottet säger, att det är inte förrän vid den slutliga omprövningen av frågan, som utskottet vill ingå i någon undersökning av eller uttala något omdöme om det sätt, varpå Kungl. Maj:t hittills rättat sig efter utskottets anvisningar rörande arbetslöshetsanslagets användning. Antingen får väl det uttalandet tolkas på det sättet, att utskottet icke har hunnit något anmärkningsvärt i den av Kungl. Maj:t bedrivna arbetslöshetspolitiken, fast det tycker jag för min enskilda del helt blygsamt, att utskottet bort kunna säga på ett klarare sätt eller, ännu hellre, att utskottet bort alldeles underlåta att uttala sig i detta avseende. Den sista meningen på sid. 2 i utskottets utlåtande hade enligt min uppfattning mycket väl kunnat vara oskriven. Eller också vill utskottet — detta är naturligtvis endast mina privata funderingar — med sitt utlåtande säga, att det önskar hålla en möjlighet öppen att i behaglig tid ge regeringen en klatsch, som man icke nu anser oppurtunt att leverera. Det skulle ske på det sättet, att utskottet eventuellt konstituerade sig såsom ett extra ordinarie konstitutionsutskott i en särskild fråga, när det finner tidpunkten lämplig för den saken. När utskottet för sin del varit med om att tillstyrka 20 miljoner kronor i förskottsanslag och nu föreslår ett ytterligare anslag på 15 miljoner, så bör utskottet, såvitt jag kan förstå, *antingen* därest det misstror Kungl. Maj:t, ge mycket klara och bestämda direktiv och besked om hur anslagen skola begagnas, *eller också* med fullt förtroende föreslå anslagens överlämnande utan vidare till regeringen.

Om jag nu som sammanfattning av detta korta anförande och dessa i all anspråkslöshet framställda erinringar skulle säga någonting, skulle det vara det, att jag — tyvärr, kan man måhända säga — icke har kunnat undertrycka den känslan, att utskottet icke behandlat frågan med den raskhet, som vilken enkel riksdagsman som helst har rätt att fordra av ett utskott, och icke heller iakttagit den rätlinighet, den öppenhet och den klarhet gentemot riksdagens övriga ledamöter, som vi kunna begära. Jag tycker mig finna, att behandlingen har förhalats — förlåt att jag säger det — i vissa dunkla syftens intresse.

Ja, jag förstår så innerligt väl, att vad jag nu säger knappast är mer än hundens skall på månen och att det icke bekymrar utskottets ärade ledamöter det allra ringaste. Men jag har likväl för min enskilda del ansett, att det i varje fall inom kammaren bör i någon form reageras mot det rätt underliga tillvägagångssätt, som utskottet

har använt vid behandlingen av denna fråga, och det är därför, jag tagit mod till mig för att framföra denna enkla protest i kammaren.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

I detta yttrande instämde herrar *Olovson* i Västerås, *Wagnsson*, *Pettersson* i Köping, *Molin*, *Fast*, *Andersson* i Katrineholm, *Magnusson* i Kalmar, *Ericson* i Boxholm, *Svärd*, *Norsell*, *Vahlstedt*, *Svensson* i Skönsberg och *Pettersson* i Hällbacken.

Herr *Karlsson* i Grängesberg: Herr talman, kammarledamöter! Då nu denna av utskottet och riksdagen sönderhackade fråga om hjälp åt de arbetslösa ånyo föreligger, anhåller jag att få taga kammarens tid i anspråk en stund.

Jag måste då först säga, att den behandling, denna fråga fått vid årets riksdag, är allt annat än tillfredsställande. Regeringen gjorde också, vid framläggandet av propositionen, enligt mitt förmenande ett så stort avsteg från den grundlinje, efter vilken arbetslöshetshjälpen borde beräknas, att hela frågan från början fördes ut i ett för de arbetslösa olyckligt läge. I sina beräkningar vid utarbetandet av propositionen utgick ju regeringen ifrån, att mer än hälften av de arbetslösa skulle ställas fullt utan både understöd och nödhjälpsarbete, och till dem, som skulle komma i åtnjutande av understöd, räknades med ett så lågt belopp som 50 kronor i månaden per arbetslös. Särskilt med hänsyn till, att kommunerna i stor utsträckning äro utblottade, är det klart, att det belopp från statens sida, som regeringen räknar med, är för lågt, och den saken tycker jag verkligen, att regeringen bort vara på det klara med från början. Det är ju dock så, att den nuvarande staten står såsom högsta beskyddare och upprätthållare av den produktionsordning, som är så vedervärdigt inrättad, att den nu utestänger massor av landets arbetande medborgare från varje möjlighet att genom produktivt arbete skaffa sig det, som är nödvändigt för livets uppehälle. Då så är förhållandet, borde också enligt mitt sätt att se, staten hava ofrånkomlig skyldighet att se till, att de, som hållas utestängda från arbete, inte behöva gå under i svält och elände. Denna skyldighet fullgör dock staten på ett synnerligen miserabelt sätt. En del av statens institutioner börjar, vid sidan av och hand i hand med arbetsgivareföreningen, bliva fullständiga utsvältningsredskap mot arbetarna. Jag behöver i det fallet bara peka på arbetslöshetskommissionens verksamhet och särskilt de beslut densamma under sista tiden fattat, först och främst den brutala avstängningen i klump av flera tiotusen arbetslösa arbetare från såväl understöd som nödhjälpsarbete. Under debatten i första kammaren i dag meddelade ledamoten av kommissionen herr von Koch, att beslut även fattats om, att lönerna för nödhjälpsarbete nu skola sänkas med 25 % och att familjetilläggen skola borttagas. Man frågar sig verkligen, vad dessa herrar mena. — Jag är själv industriarbetare och har vid olika tillfällen fått prova arbetslöshetens förbannelse, och jag

Ang.
anslag för be-
kämpande av
arbetslösheten.

(Forts.)

Ang.
anslag för be-
kämpande av
arbetslösheten.

(Forts.)

vet vad det vill säga, att i hemmet sakna det nödvändiga för sitt och de sinas uppehälle. Jag får säga er, mina damer och herrar, att det kommer icke att gå i längden att på sätt som nu sker utsvälta hundratusental av Sveriges arbetare. Tålmodet kommer förr eller senare att brista, men jag vill slå fast, att ansvaret för vad som då kan komma att ske skall läggas på dem, som äro skulden till detta — på dem, som gå i spetsen för utsvältningen.

Herr talman! Tillståndet ute i landet är rent förtvivlat och ställningen förvärras i arbetarehemmen för varje dag. I brev och skrivelser, som man får mottaga, skildra de fattiga sin nöd och uttala sina förhoppningar om, att den samlade riksdagen och regeringen skola vidtaga effektiva och verkliga kraftåtgärder för avhjälpande av nöden. Jag skall icke trötta kammarens ledamöter med att läsa upp de brev och skrivelser jag fått mottaga, men jag kan icke underlåta att citera några ord ur ett brev, som jag haft tillfälle taga del av, ett brev från en prästman i min hemtrakt. Han skriver bland annat följande: »Då jag nu är präst i ett gruv- och industridistrikt, förstår jag, att det är nödvändigt, att någon kraftåtgärd vidtages, om icke eländet skall gå över alla gränser. Här leva många familjer på salt och potatis, och välgörenhetens lappar räcka ej till.» Den mannen har tydligen sett en skymt av den nöd, som råder i arbetarhemmen, och han förstår, att det ej längre kan få fortsätta på detta sätt.

Denna nu föreliggande fråga anser jag vara den viktigaste vid årets riksdag, men behandlingen av densamma har enligt mitt förmenande dock hittills präglats av en oförsvarlig likgiltighet. För denna frågas ärliga behandling och lösning saknas tydligen den goda viljan; men när det gäller att besluta en 50 miljoner kronors fond för att rädda jobbande storbanker, då kan riksdagen och regeringen vara kvicka i vändningen.

När man nu läser statsutskottets föreliggande utlåtande jämte reservanternas uttalande, får man ovillkorligen den känslan, att den borgerliga majoriteten avsiktligt söker förhindra och förhåla det slutliga beslutet i frågan. Utskottsmajoriteten säger nämligen: »Emellertid ser sig icke utskottet i stånd att medhinna den definitiva prövningen av ärendet i så god tid, att riksdagen kan fatta slutligt beslut i frågan i sin helhet, innan de redan anvisade medlen sålunda kunna förväntas vara konsumerade.» Reservanterna däremot påstå i sitt uttalande, att de icke kunna finna utskottsmajoritetens beslut om uppskov med frågans avgörande av sakförhållandena motiverat.

Det må förlåtas mig, men jag sätter i detta fall ändå mera tro till reservanternas uttalande än till utskottsmajoritetens. Det torde nog säkert vara så, att den borgerliga majoriteten finner statens nuvarande arbetslöshetsverksamhet synnerligen tillfredsställande och med de borgerligas intressen förenlig. Ute på de arbetsplatser, där arbetet pågår, sköter herr von Sydow och Svenska arbetsgivareföreningen om, att lönerna pressas ned till en nivå, som gör det för arbetarna absolut omöjligt att leva som människor; och i statens

arbetslöshetskommission härskar herr Pegelow och hans anda, och den är fullt lika hänsynslös mot den nödlidande arbetarklassen som någonsin Svenska arbetsgivareföreningen. Man kan därför gott förstå motivet för den borgerliga utskottsmajoritetens förhållningspolitik i denna fråga. Det gäller naturligtvis att förhindra det slutliga avgörandet så länge som möjligt, så att herr Pegelow och arbetslöshetskommissionen i lugn och ro skola få fullfölja sin konsekventa verksamhet mot de arbetslösas intressen och därigenom så långt som möjligt, stödja det lönenedpressningskrig, som pågår på arbetsplatserna.

Jag anser, herr talman, att detta är en om liten ansvarskänsla vittnande politik, och jag känner mig starkt böjd för att yrka återremiss av frågan till statsutskottet för att därigenom om möjligt söka framtinga ett avgörande beslut i frågan i sin helhet. Men då jag tror mig veta, att ett sådant yrkande ej har någon som helst utsikt att vinna kammarens bifall, skall jag avstå därifrån. Jag vill dock, innan jag slutar, rikta en maning till regeringen, att densamma må noggrant beakta det förtvivlade läge, vari hundratusental av landets arbetare nu befinna sig. Om ej regeringen mer energiskt än hittills tar sig an de arbetslösas intressen gent emot arbetslöshetskommissionen och de borgerligas motstånd mot mer effektiv hjälp, riskerar den otvivelaktigt att förlora det enhälliga stöd av arbetarna, den hittills haft. Sveriges arbetare vänta, att regeringen med kraft griper in och gör sin skyldighet för att värna deras existens. Arbetarna fordra arbete och bröd. Om de kapitalistiska partierna vilja döma dem till hungersnöd, må också de kapitalistiska partierna sällva svara för följderna.

Herr O l s s o n i Broberg: Herr talman! Det är för en speciell detalj i detta utlåtande, som jag egentligen begärt ordet, men då jag icke hör vare sig till regeringspartiet eller till statsutskottet — och sålunda med hänsyn härtill kan beteckna mig såsom neutral — skall jag be att, innan jag går in på den detaljen, få säga, att tiden torde vara inne, då vi vid diskuterandet av dessa nödhjälpsfrågor böra försöka bedöma läget i sin helhet i landet. Det torde väl vara uppenbart för dem, som företräda arbetarnas talan, att den nuvarande regeringen gör vad den kan för att hjälpa. Att stora behov föreligga, det är för oss alla uppenbart. Naturligtvis har varje ansvarsmedveten ledamot av riksdagen och för övrigt varje medborgare i landet medkänsla med alla dem, som lida nöd, och var och en vill väl göra vad han kan för att bidra till nödens lindrande bland de arbetslösa. Men man måste ju i detta sammanhang också tänka på, hur långt man kan gå, hur långt våra resurser förslå och hur långt vår hjälpsamhet kan sträcka sig med hänsyn till de förefintliga möjligheterna. För min del vill jag såsom neutral, som jag i början av mitt anförande nämnde, säga ett par manande ord till förståelse å ömse sidor. Man bör icke bara pocka och fordra utan också tänka på de möjligheter, som stå till buds för anspråkens tillmötesgående. Det är en synpunkt, som nog inte alltid beaktas;

Ang.
anslag för be-
kämpande av
arbetslösheten.

(Forts.)

Ang.
anslag för be-
kämpande av
arbetslösheten.

(Forts.)

man håller icke dessa båda saker klara för sig på en gång, vilket torde vara nödvändigt, då man diskuterar dessa frågor.

Den särskilda detalj, beträffande vilken jag begärde ordet, förekommer i en punkt, där statsutskottet givit fullt och rent besked. Det gäller frågan om det anslag, som är förordat för statsbeställningar av gatsten. Jag skall be att få uttala min tacksamhet till regeringen för det den beaktat de framställningar, som blivit gjorda i den delen, däribland från Göteborgs och Bohusläns landsting, som jag tillhör. Anslaget beviljande kommer naturligtvis att mottagas med stor tacksamhet av alla dem, som beröras av de arbeten, som genom anslaget kunna beredas.

Nödläget gör sig ju gällande på så många olika områden, att den sak, som jag nu vill peka på, knappast torde kunna giva anledning till något uttalande från riksdagens sida. Men i detta sammanhang torde jag likväl kunna erinra om det nödläge, som råder i den bohuslänska skärgården. De, som hava läst Dagens Nyheter under de närmast förflutna dagarna och de redogörelser, som där förekomma angående förhållandena bland fiskarbefolkningen i nämnda skärgård, torde hava fått klart för sig, att läget där är synnerligen allvarligt. Det är så, att man kan säga, att nästan alla ogynnsamma omständigheter kommit att mötas för denna befolkning under sistlidna höst och vinter. Det är icke nog med, att valutaförhållandena äro sådana, att man icke kunnat exportera sina fiskvaror, vilka tidigare i stor utsträckning gått till utlandet, särskilt till Tyskland, utan därjämte hava väderleksförhållandena gestaltat sig så, att fisket har nästan omöjliggjorts. I början av den s. k. storsillfiskeperioden förliden höst rasade väldiga stormar, så att fiskarna icke kunde vara ute på sjön, och sedan kom isläggningen, som stängde inte bara hamnarna utan också havet och gjorde, att man inte kunde komma ut för att utöva sin näring. Allt detta har gjort, att läget är synnerligen bekymmersamt.

Jag skall nu i fråga om vad som kan stå i samband med denna gatstensbeställning be att få peka på, att för de sjöfrakter, som kunna komma att uppstå för transporten av denna gatsten, skärgårdsflottan, den mindre segelflottan, som för detta ändamål synnerligen väl lämpar sig, i största möjliga utsträckning måtte få komma till användning. Det är ju så, att en stor del av denna skärgårdsbefolkning, som träffats i så hög grad av nödläget, just ägnar sig åt denna mindre fraktfart och har fartyg, som väl lämpa sig för denna befraktning. Det skulle därför vara synnerligen önskvärt, att befraktningen av denna gatsten, som ju kan bli ganska väsentlig, skulle kunna i möjligaste mån förbehållas just denna skärgårdsflotta, framför allt segelflottan till skälig frakt, och att den i varje fall måtte komma att förbehållas åt svenskt tonnage, så att inte de jämförelsevis små tillfällen till förtjänst, som här kunna uppstå, gå till fartyg från andra nationer.

Ja, det var detta, jag ville peka på. Jag förstår väl, att det inte kan ha så stor betydelse, men det kanske dock inte är alldeles utan sin betydelse, att det framföres i detta sammanhang.

För övrigt har jag, som sagt, velat uttala min tillfredsställelse och mitt erkännande på alla deras vägnar, som beröras därav, för den välvilliga behandling, som anslaget till gatstensköpet har fått.

Det är ju ock så, att den slutliga behandlingen av den kungl. propositionen om anslag till arbetslöshetens bekämpande ännu inte är slutförd i statsutskottet. Vi veta, att det har framförts en massa motioner, yrkanden och förslag om användningen av dessa nödhjälpsmedel för olika ändamål. Däribland har också framförts en motion av representanter för Bohuslän med hemställan, att statsutskottet och riksdagen välvilligt måtte söka finna någon möjlighet till att lägga riktlinjerna för användning av dessa medel så, att det i någon mån skulle kunna komma också den beträngda fiskarbefolkningen till hjälp på ett eller annat sätt. Detta är ju inte så lätt, därför att man icke kan säga, att denna befolkning är alldeles arbetslös. Men den står i varje fall utan möjlighet till avsevärd förtjänst, och därför är läget verkligen sådant, att man behöver se till att göra vad göras kan för att, där förhållandena med nödvändighet påkalla det, komma även denna befolkning till hjälp.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herr *Wallenius*.

Herr *Molander*: Herr talman! Herr Jonsson i Eskilstuna började sitt anförande med att påstå, att han i dag råkat ut för en olyckshändelse, nämligen den olyckshändelsen, att han måste komma på samma linje i denna fråga som kommunisterna i första kammaren. Nu är det nog så, min bäste herr Jonsson, att en olycka kommer sällan ensam. Herr Karlsson i Grängesberg var, kan man ju säga, den andra olyckan, och jag blir kanske den tredje. Det blir alltså tre olyckshändelser på samma dag, alldenstund vi ju alla tre synas ha samma åsikt i fråga om utskottets och riksdagens behandling av arbetslöshetsfrågan. Herr Jonsson i Eskilstuna kände, sade han, första gången han läste statsutskottets utlåtande nr 28, benägenhet att opponera sig. Jag vill säga, att som bekant opponerade jag mig förra gången frågan var före. Och jag tror, att om herr Jonsson i Eskilstuna och hans partikamrater i riksdagen, om alla de riksdagsmän, som äro det parlamentariska underlaget åt regeringen, hade opponerat sig mot statsutskottet den gången, så hade kanske inte så många olyckor just i dag träffat herr Jonsson.

I varje fall är det ju besynnerligt, att frågan skall förhållas på detta sätt i det oändliga. Jag kan ju instämma med vad min ärade partikamrat herr Karlsson anført i detta avseende. Det är emellertid en sak, som han ej berörde, och den rör, vad som även omnämnts av regeringen i dess proposition, möjligheten för kommunerna att övertaga arbeten i större utsträckning än hittills. Jag läste härom dagen om en händelse från Nässjö, där statsarbetena hade räknat på, jag vill minnas, ombyggnad av en kyrkogård. Detta arbete skulle,

Ang.
anslag för be-
kämpande av
arbetslösheten.
(Forts.)

Ang.
anslag för be-
kämpande av
arbetslösheten.
(Forts.)

om det utfördes genom statsarbetena, gå på 80,000 à 90,000 kronor. Men då bildade arbetarna i Nässjö ett arbetsgille, som förklarade sig, om jag inte minns fel, vara villigt att utföra arbetet för 25,000 kronor mindre. Nu vet jag inte, hur förhåller sig med denna sak. Men det är ju flera dylika historier, som gått igenom pressen. Det vore väl bara endast därför på tiden, att utskottet någon gång först som sist toge ståndpunkt till dels den kungl. propositionen och dels de i ämnet väckta motionerna.

Jag vill också ytterligare understryka en del av vad herr Karlsson anförde, nämligen den hänsynslösa politik, som föres i fråga om understödsverksamhetens bedrivande. Det kan ju vara skäl, att man även får antecknad till protokollet här i dag den upplysning, som herr von Koch i dag lämnade i första kammaren, nämligen att indragning av familjeunderstöden skall ske efter påsk och att nödhjälpslösnerna skola nedsättas med 25 procent. Nu är jag inte på det klara med, om det ens kan vara fullt lagligt att indraga familjeunderstöden. Ty åtminstone hittills har väl ingen tolkat de utfärdade direktiven och bestämmelserna så, att man skall kunna indraga vissa understöd helt och hållet. I varje fall skulle det vara nöjsamt att få någon upplysning på den punkten. Jag vill för min del på det skarpaste protestera emot dessa planlagda åtgärder att försämra de arbetslösas läge.

Jag skall nu icke längre upptaga tiden. Jag skall sluta med att göra ett yrkande. Då regeringen ju har förklarat, att 85 miljoner kronor är ett minimum och då ett flertal medlemmar av andra partier i kammaren förklarat sig komma att stödja regeringens krav därvidlag, så vill jag för i dag yrka, att i stället för 15 miljoner kronor måtte anslås 65 miljoner kronor. Sedan blir det ju fråga om att behandla frågan i sin helhet, och då komma vi på detta håll att yrka bifall till den motion, som jag jämte flera kamrater har avlämnat i frågan.

Jag ber alltså att få yrka, att riksdagen nu i dag måtte i detta fall anslå 65 miljoner kronor. Jag vill tillägga, att jag också kommer att begära votering om detta yrkande.

Herr H a g e: Herr talman, mina herrar! Även jag har begärt ordet för att å det partis vägnar, som jag representerar, uttrycka min förvåning och besvikelse över, att här föreligger ett utskottsutlåtande, i vilket man kommer fram med begäran — just nu i dessa sorgliga tider — om en så liten avbetalning på det, som ställts i utsikt för arbetslöshetens motarbetande. Samtidigt vill jag också föra fram till diskussion den frågan, om det inte nu verkligen skulle vara skäl att göra något allvar av den tanke, som varit uppe, att åstadkomma ökat arbete genom *statsbeställningar*. Jag föreställer mig, att när det gäller dessa statsbeställningar, så borde man kunna erhålla understöd även hos de borgerliga partierna. Men skall man göra någonting åt den saken, så tycker jag, att rätta tiden är inne just nu. Ty jag skulle tro, att det, när man kommer fram mot sommaren, finns mindre anledning att göra någonting åt detta. Nu föreställer jag mig

emellertid, att saken ligger på det sättet, att frågan om dessa statsbeställningar skjuter man i utskottet också undan och vill yttra sig därom först, när man kommer fram till den slutliga debatten i hela frågan. Men då kommer man ju fram till en tidpunkt strax före sommaren. Det vore, givetvis riktigare, att *den* saken ordnades nu och att man på den vägen försökte åstadkomma arbete för en del arbetare i stället för att utdela understöd.

För övrigt skulle jag vilja med avseende på hela denna arbetslöshetsfråga säga, att här finnes synbarligen vid sidan av regeringen och vid sidan av riksdagen ett obstruktionsorgan, om vilket jag skulle vilja säga, att *i det obstruktionsorganet finns Järte men inte hjärta*. Herr socialminister, tag bort Järte ur arbetslöshetskommissionen, och sätt i stället dit en människa med hjärta! Om så sker, så tror jag, att en stor del av arbetarna i landet skulle bli synnerligen belåtna, och att det skulle kunna leda till något större förtroende för det organet. Ja, jag har anledning antaga, att man ute bland arbetarna i mycket stor utsträckning har just den uppfattning i saken, som jag nu har deklarerat.

Ja, herr talman, nu vet jag visserligen mycket väl, att man säger — och på den saken var även herr Olsson i Broberg inne — att det här i fråga om anslagen till arbetslösheten är fråga om, hur mycket man har råd till, här är det fråga om ett slags frivillig hjälpsamhet från det allmännas sida. Såvitt jag kunnat förstå, så finns beklagligtvis hos de borgerliga den där åskådningen — och den har kommit till synes särskilt i liberala tidningar — att denna verksamhet mot arbetslösheten är en *humanitär verksamhet* och inte en *plikt* för staten. Jag för min del vill däremot bestämt göra gällande, att det är en plikt för staten. Det är ingen humanitär verksamhet, ingen barmhärtighetsverksamhet, utan det är helt enkelt en solklar plikt för staten att ställa det på det sättet, att dessa människor, som äro arbetslösa, få sådant understöd eller inkomst, som de kunna leva på. Den stat, som övergår till en annan ståndpunkt, sjunker ned från kulturstat till barbarstat. Och sannerligen, det är för närvarande så här i landet, att vårt land hotar på grund av sin hållning i denna fråga — jag tänker särskilt på de nya direktiv om minskning och indragning av arbetslöshetsunderstöd m. m. som arbetslöshetskommissionen nu givit ut — att falla ned från kulturstat till barbarstat.

Herr talman! Jag vill givetvis göra ett yrkande fastän jag vet mycket väl, att det är svårt att få något resultat av detsamma. Men då en föregående talare, herr Molander, yrkat, att riksdagen nu skall anslå det, som återstår av de 85 miljoner kronor, som regeringen begärt, så tror jag för min del, att det kan finnas skäl att förena sig om ett sådant yrkande.

Jag förutser visserligen, att det organ, som skall handha anslaget, ej kommer att taga mycken hänsyn till, om det av riksdagen gives ett större anslag, och jag tänker även på den möjligheten att kanske en del saker, till vilka dessa 65 miljoner skola användas, icke äro så förberedda och ordnade, att man genast kan sätta i gång det,

Ang.
anslag för be-
kämpande av
arbetslösheten.

(Forts.)

Ang.
anslag för be-
kämpande av
arbetslösheten.
(Forts.)

som avses med anslaget. Jag förutser alla dessa invändningar, men trots det anser jag, att situationen nu är sådan, att riksdagen bör visa allvarlig vilja att göra något, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till det förslag, som framställts av herr Molander.

Herr Sjöström: Herr talman! Förra gången detta ärende förelåg till behandling, uppträdde en av statsutskottets mera framstående ledamöter och förklarade både för sin egen och utskottets del, att läget var sådant, att man lät hjärtat tala mera än egentligen statsutskottssynpunkterna. Detta uttalande från herr Bengtssons i Norup sida gladde mig ofantligt vid det tillfället, ty jag byggde därpå den förhoppningen, att statsutskottet skulle låta sig angeläget vara att komma med förslag om definitiv lösning av hela denna fråga. Då så nu icke blifvit fallet, får jag endast beklaga detta och skall för övrigt inskränka mig till att instämma i den reservation, som är fogad vid utskottets betänkande.

Emellertid ber jag, herr talman, att få säga några ord om en annan sak, som strängt taget icke har med det föreliggande ärendet att skaffa, men dock äger ett intimt samband härmed. Då det är viktiga frågor, som stå på dagordningen, särskilt i riksdagen, är det ju klart, att tidningspressen tar upp dessa spörsmål till behandling och diskuterar dem. Pressen anser sig ha skyldighet härtill dels för att påverka de lagstiftande myndigheterna, dels och huvudsakligen, antar jag, för att bilda opinion i landet, och mot detta har jag ingenting att anmärka, utan jag finner det fullkomligt i sin ordning. Men då det gäller frågor exempelvis angående arbetslösheten, förefaller det, som om en del tidningar betänkligt sköte över målet i sin bevisföring. De besinna icke, att det finns tusentals människor, som leva i synnerligen prekära omständigheter och vilkas sinnesstämning står synnerligen högt på spänn. Av vad som skrives i en del tidningar, se dessa människor sig ofta nonchalant behandlade, och det kan föra med sig en stor fara. Att jag icke har så orätt i dessa mina påståenden, har jag fått bevis för i går genom ett brev från en man i min hemstad, som går arbetslös och på grund därutav sett sitt hem skövlat. I brevet har han medskickat ett tidningsurklipp, som behandlar arbetslöshetsanslaget. Jag ber, herr talman, att få citera några valda bitar av vad tidningen skriver. Det är, det vill jag i förbigående säga, nog av de mera sällsynta och grovkorniga, men då man läser andra tidningar, finner man, att andan mången gång är densamma.

I artikeln, som tydligen stått på ledande plats heter det på följande sätt: »De 90 miljoner, som herr Branting med så frikostig hand vill ställa till herrar arbetsledares förfogande att distribueras bland de s. k. arbetslösa, bli för dessa ett lättfånget gods, ett 'gefundenes fressen' i stor stil. Så nu lyckas väl herr Branting att riktigt stadga sitt anseende bland arbetarna som den sanna arbetarvännen, vilken ej rädes för den nymodiga arbetarprincipen, att alla lata och odugliga arbetare skola gudas på statens bekostnad.» Härefter ut-

brister skribenten: »Tänk vilket paradiset för arbetarna är ändå inte Sverige! I Amerika måste den arbetande, som inte vill arbeta, helt enkelt svälta ihjäl, men här skall han matas med fläskpannkaka och förses med fickpengar, så att han inte behöver sakna 'bärsan', 'blosset' eller mullbänken.» I fortsättningen heter det: »Detta välgörenhetssystem är naturligtvis ägnat att i högsta grad bland arbetarmassorna uppamma allsköns lättja och ovilja till arbete. När man ändå får underhåll av staten, vore man väl en idiot, om man arbetade, är ett allt allmänna tänkesätt bland arbetarna, som nu tyckas ha slungat varje skynt av ansvarskänsla och ambition.» Till sist förklarar man, att det finns gott om arbete »med en dagspenning upp till 8 kr., men ingen vill taga detta arbete; unga, friska karlar gå hellre arbetslösa och mottaga det understöd de erhålla från kassorna. Och dessa kassor tyckas inte komma att utsina, så länge herr Branting och hans socialistkolleger kunna från statskassan tillfredsställa sin välgörenhetsiver. Och så länge lättjan honoreras, växer dagdrivarnas och lättingarnas antal och i kapp med dem brottslingarnas».

Herr talman, mina herrar! Detta är väl ett särdeles talande praktexemplar i fråga om dylika skrивerier, men i en tid som denna anser jag det synnerligen farligt att skriva på detta sätt i tidningar; som skola bedriva propaganda bland allmänheten och även läses av dem, som frågan berör. Det vore en hel del att säga om de utfall, som göres mot statens högst betrodde ämbetsman. Men han är väl numera van vid till och med grövre tillmälen än dessa, och hans intresse för sociala spörsmål påverkas givetvis icke av vad som skrives och säges om honom på alla möjliga håll. Han får väl trösta sig med, att när historien skriver sin dom över hans livsgärning, kommer den icke att gå efter de riktlinjer som angives i de tidningsartiklar, som jag här givit ett prov på. Beträffande vad som säges mot de arbetslösa ber jag få uttala en varning och protest, ty, som jag nämnde, stå sinnena på spänn bland tusentals människor, och den minsta orsak kan leda till, att det kan inträffa, som ingen av oss vill vara med om, och som vi alla skulle beklaga. Jag protesterar också därför, att de arbetslösas liv är hårt och bittert nog ändå, utan att de därtill behöva bli utsatta för hån och begabberi.

Herr L i n d b e r g: Vid föregående behandling av denna fråga har riksdagen gjort ett uttalande, att man vid fastställande av nödhjälpslönerna skulle taga hänsyn till möjligheten att uppehålla sig på dessa löner. Jag vill ifrågasätta, huruvida arbetslöshetskommissionen, när den nu, enligt vad som meddelats i första kammaren, har bestämt sig för en reducering med upp till 25 % på utgående löner, tillbörligt beaktat denna av riksdagen framförda önskan. Jag ber vidare få säga, att det förefaller, som om arbetslöshetskommissionen började bli en stat i staten. Här har kommissionen fattat beslut om att succesivt avstänga 40,000 arbetare till den 1 juni från understöd. Vidare lär den som sagt ha fattat beslut om att reducera nödhjälpslönerna generellt med intill 25 % och att helt och hållet indraga familjeunderstödet. Det skulle säkert vara mera betryggande, om

*Ang.
anslag för be-
kämpande av
arbetslösheten.
(Forts.)*

*Ang.
anslag för be-
kämpande av
arbetslösheten.*
(Forts.)

man något inskränkte på arbetslöshetskommissionens befogenhet i detta avseende. Jag undrar, om det inte vore mera gagneligt ur samhällets synpunkt, ifall det kunde ordnas så, att kommissionen vore tvungen att inhämta direktiv av regeringen, innan den vidtog så omfattande och för de arbetslösa ödesdigra åtgärder, som det här är fråga om. Jag skulle därför önska, att när arbetslöshetsfrågan definitivt behandlas i riksdagen, det kunde ges tillfälle att något omreglera kommissionens befogenhet i den riktningen, att innan avgöranden av större betydelse träffades, kommissionen skulle vara skyldig inhämta regeringens medgivande till sådana åtgärder. Det vore lyckligt även ur den synpunkten, att regeringen bäst har möjlighet att överblicka det statsfinansiella läget och möjlighet att disponera medel för att bekämpa arbetslösheten. Jag tänker, att arbetslöshetskommissionens åtgärder äro förestavade av, att den har alltför litet pengar till sitt förfogande. Om däremot regeringen hade att träffa avgöranden i dylika frågor, föreställer jag mig, att den skulle ha vissa möjligheter att bereda ökade ekonomiska resurser, därest detta visar sig vara absolut nödvändigt, för att icke många människor i vårt land skola komma i ett förtvivlat läge och råka i nöd och elände.

Herr O l s s o n i Kullenbergstorp: Herr talman! Efter den synnerligen ingående diskussionen i en annan fråga antar jag, att kammarens ledamöter äro mest tillfredsställda, om jag icke inlåter mig alltför mycket på detta ärende. Jag skall också säkert hålla detta mitt löfte.

Den förste ärade talaren ansåg det vara förenat med risk att göra någon erinring gent emot statsutskottet. Nej, det tror jag visst icke, att det är för kammarens ledamöter. Jag tror, att det är mycket större risk för ledamöterna av statsutskottet. Detta har visat sig vid flera tillfällen under denna riksdag. Jag tror därför, att han icke behöver vara så finkänslig.

Vad han särskilt anmärkt emot statsutskottet i detta fall är, att vi icke redan kommit med definitivt svar på hela Kungl. Maj:ts proposition beträffande anslag för lindrande av arbetslöshetens följder, och att utskottet visat ovillighet och hade dunkla syften. Jag har naturligtvis icke rätt att tala för någon annan än mig själv, men jag har verkligen inte i denna fråga visat ovillighet, och några dunkla syften har jag ej heller. Men det är ett stort komplex av frågor, som detta ärende omspanner. Jag ber kammarens ledamöter blott betänka, vilka massor av motioner, som inkommit och direkt eller indirekt anknyta sig till frågan om arbetslöshetsanslaget. Jag är övertygad om, att var och en motionär i detta ämne har den fordran, att man skulle inom utskottet grundligt pröva förslagen för att se, om de bilda någon framkomlig väg till lösning av det föreliggande oerhört svåra problemet. Och fördenskull har man ju inom utskottet tvingats vidtaga åtskilliga rätt ingående och svåra utredningar. Inom sammansatta avdelningen ha vi samlats två gånger i veckan, och åtminstone den avdelning av statsutskottet jag tillhör har haft ytter-

ligare tre sammanträden i veckan. Nog har jag alltså i statsutskottet fått gå på dagsverke. Vi ha icke skjutit undan något, utan ha arbetat igenom frågorna så fort vi kunnat. Det är klart, att då kammarens ledamöter fordra, att frågorna också skola bli grundligt utredda, har detta icke kunnat ske på den nu gångna tiden. Sedan Kungl. Maj:t skrev sin proposition, har arbetslösheten också utvidgat sig i högst betänkelig grad. Om man tror sig ha möjlighet att begränsa statens utgifter för ändamålet inom den ram, som Kungl. Maj:t föreslagit, får man nog allvarligt överväga åtskilliga punkter, där det till äventyrs blir nödvändigt att gå med på Kungl. Maj:ts förslag, såsom ifråga om statsbeställningar och dylikt. Det stora spörsmålet gäller väl ändå, hur man skall anskaffa de många miljoner, som behövas för att hålla den värsta nöden borta. Jag tilltror mig icke att, om man går utanför den kungl. propositionen, kunna anvisa något sätt att åstadkomma mera pengar. Detta skäl har varit avgörande för mig och jag tror åtskilliga kamrater i utskottet. Nu är det ju så, att vi redan behandlat vissa lösbrutna delar av Kungl. Maj:ts förslag, t. ex. rörande utbyggnad av Lilla Edet, vilken går till 3 $\frac{1}{2}$ miljoner kronor. När frågan om 20 miljoners förskott behandlades trodde vi, att pengarna skulle räcka, tills utskottet hann med att helt genomarbeta frågan. Så har icke blivit fallet, och därför har jag icke med synnerligen lätt hjärta varit med om att ännu en gång lämna ett förskott, ty jag hade lika mycket som herrarna önskat, att vi skulle kunna ge ett definitivt svar på den kungl. propositionen. Men även en annan sak har givetvis spelat in. Man har med ångslan frågat sig, hur det i verkligheten skall se ut på hösten och under kommande vinter. Jag tror därför, att det är lyckligt, att den tidpunkt, då riksdagen säger sitt sista ord om vad den kan göra och bör göra gent emot arbetslösheten, sättes så sent, att vi kunna blicka in i denna fråga så mycket som möjligt.

Det synes mig, som om ett par talare, som uppträtt här, tagit bra lätt på spörsmålet. Det är mycket enkelt att föreslå en viss summa, och man kan ju taga till bra, men på vad sätt skola medel anskaffas? Och hur har man tänkt, att det skall gå i fortsättningen? Om arbetslösheten fortfar ett år, hur ha ni då, mina herrar, som kommit med dessa motioner, tänkt, att understödsverksamheten skall kunna upprätthållas? Jag tycker, att när vi kommit i så gruvligt svårt läge, som vi för närvarande befinna oss i, har man skyldighet att tänka en smula fram i tiden, ty ju längre nöden varar, dess mera behöblig blir hjälpen.

Nu har det framförts förslag om åtskilliga järnvägsbyggnader. Utskottet har ju heller ingenting emot, att medel från arbetslöshetsanslaget användas för ändamålet. Och här kommer en proposition att behandlas omedelbart härefter, som också gäller anslag för de affärsdrivande verken. Jag tycker sannerligen icke, att vi ha på något sätt »saboterat», och vi förtjäna knappast det omdöme, som herr Hage fällde, att vi höllo på att bli en barbarstat. Han vände sig därvid framför allt mot statsutskottet, som väl skulle vara särskilt markant i det fallet. Att använda hårda ord mot varandra i denna

Ang.
anslag för be-
kämpande av
arbetslösheten.
(Forts.)

*Ang.
anslag för be-
kämpande av
arbetslösheten.*
(Forts.)

situation tror jag icke är lyckligt. Det hjälper oss icke över svårigheterna, och sådana ha vi på alla håll både bland arbetare och arbetsgivare och det övriga folket, som man knappast kan säga är vare sig arbetare eller arbetsgivare. Det gäller då att hålla ihop och inte hetsa den ena folkdelen mot den andra. Det är just i denna riktning jag arbetat, då jag sökt draga mitt lilla strå till stacken i statsutskottet, och så kommer jag också att göra i fortsättningen, då utskottet skall lämna sitt definitiva svar på Kungl. Maj:ts proposition.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr L ü b e c k: Jag skall icke förfalla till herr Hages metod att rikta angrepp mot enskilda ledamöter av arbetslöshetskommissionen, även om det synes vara förhållandet, att dylika angrepp äro tillåtna här i kammaren. Men i en punkt skall jag be att få ge herr Hage rätt. Jag gillar i likhet med honom den princip, som tagit sig uttryck i regeringens förslag i fråga om statsbeställningar, och jag är även ense med honom däri, att om dessa skola bli till nytta, är det önskvärt, att de komma fram så snart som möjligt. Men det är ju så, att en del statsbeställningar redan äro beslutade, nämligen de maskinbeställningar, som stå i samband med fortsättningsarbetena vid Lilla Edet. För övrigt äro dessa statsbeställningar av sådan beskaffenhet, att det icke är lätt att komma till rätta med, huruvida de kunna förläggas till sådana platser, att man därmed råder bot på de missförhållanden man vill avhjälpa. När det riktas anmärkning mot, att statsutskottet icke slutbehandlat propositionen, vill jag säga, att detta beror därpå, att regeringen framlagt sitt förslag i tämligen oklart skick. Bland statsbeställningarna förekomma för övrigt sådana till betydande belopp, varom herr Hage och jag säkerligen ha olika uppfattning. Jag gillar dem, men förmodligen icke herr Hage.

Herr Sjöström höll nyss ett anförande, som jag icke kunde uppfatta helt, men jag hörde, att han åberopade någon tidningsartikel utan angivande av källan. Ja, det står mycket i tidningarna, som man kan anmärka på. Det stod häromdagen ett manifest återgivet i en del tidningar, vilket, det ber jag få begagna tillfället säga, synes vittna därom, att den ekonomiska upplysningen bland folket behöver växa i högst betydlig grad. Om den varit större, hade ett sådant manifest icke med framgång kunnat lanceras bland våra arbetare.

Det torde icke vara någon i denna kammare, som icke i själ och hjärta hyser stark medkänsla med alla de oförvällat arbetslösa. Vi få komma ihåg, att det icke blott är arbetare i vanlig mening, som lida nöd för närvarande. Nej, nöden sträcker sig mycket längre och når även dit, där man icke hjälper eller kan hjälpa, t. ex. till stora grupper av kontorister och långt upp i de s. k. borgerliga leden, för att icke tala om arbetslösa arbetsgivare, ty det finns sådana också.

Herr Karlsson i Grängesberg yttrade, att det icke får fortsätta längre på detta vis. Han har rätt, ty om det fortsätter, så ta statens tillgångar slut. Så ser jag frågan, och regeringen har ju som bekant räknat därmed, att de medel staten förfogar över räcka ungefär detta år i den utsträckning, som blivit ifrågasatt, men däremot har den icke för nästa år ansett sig behöva räkna med mera än 5 miljoner kronors arbetslöshetsmedel, vilket bl. a. grundar sig på regeringens uppfattning, att man icke får anlita kassafonden i större utsträckning än regeringen nu ansett sig böra göra.

Det har till slut gjorts gällande, att statsutskottet avsiktligt förhalat avgörandet. Den anmärkningen är delvis bemött. Jag vill säga, att de utredningar, som statsutskottet måst begära med anledning av den mängd motioner, som avgivits i denna fråga, naturligtvis avsett, att man skulle komma till rätta med de olika synnerligen behjärtansvärda förslag, som syftat till att låta arbetslöshetsmedlen i allas intresse få en mera produktiv användning än som framgått av regeringens förslag. Jag tror, att man bör vara statsutskottet tacksam om utskottet söker göra sitt bästa i detta syfte och under tiden ställer till regeringens förfogande vad denna själv anser tillräckligt för att fylla det löpande behovet. Emellertid vill jag erkänna, att det ur vissa synpunkter är sant, att man avsiktligt fördröjt avgörandet, ty man räknar med att längre fram kunna se klarare i detta spörsmål. Man vill se, hur arbetslöshetsfrågan utvecklar sig i fortsättningen. Vidare vill man ur denna synpunkt, som jag företräder, se klarare beträffande regeringens ställningstagande till en del frågor. Det behöver icke stickas under stolen med, att det råder meningsskiljaktighet i fråga om regeringens ståndpunkt till riksdagens direktiv och i fråga om innebörden och verkningarna av den politik, som regeringen slagit in på i denna fråga. Så mycket vågar man väl säga utan att såra regeringen och särskilt dess socialminister, om vars goda vilja att göra det bästa möjliga av en svår situation det icke i kammaren råder synnerligen stor meningsskiljaktighet.

Jag har i frågan icke något annat yrkande, herr vice talman, än om bifall till utskottets förslag.

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet Lindqvist: Herr förste vice talman! Då jag nu i dag först åhört och deltagit i överläggningarna om det föreliggande utskottsmemoriet i första kammaren samt nu åhört den hittills gångna diskussionen i denna kammare, nödgas jag förklara, att jag för min del blivit fullständigt övertygad om de ofantliga svårigheter, som torna upp sig, när det gäller att tillmötesgå de framställningar, som här från olika håll framföras. I första kammaren anmärktes med mycken styrka, att nödhjälpslönerna och statsunderstöden till de arbetslösa vore för höga och måste pressas ned. Här sägs däremot, att dessa arbetslöner och dessa nödhjälpsunderstöd äro för låga och att man borde sörja för att de höjas. Det har i första kammaren riktats mot mig anmärk-

Ang.
anslag för be-
kämpande av
arbetslösheten.

(Forts.)

Ang.
anslag för be-
kämpande av
arbetslösheten.

(Forts.)

ningar, därför att arbetslöshetskommissionens arbetsutskott icke är tillfredsställande sammansatt, då icke inom utskottet placerats någon organiserad arbetsgivare, som kan bevaka arbetsgivarnas intressen. Här har gjorts den anmärkningen, att man icke tagit bort en av de representanter, som lärt sig arbetslöshetsproblemet och suttit med i arbetet där en längre tid. Där hör ni, mina herrar, hur svårt det är att sammanjämka alla dessa olika meningar.

Jag skall emellertid be att få säga några ord särskilt med hänsyn till det, som framförts här i debatten. Herr Karlsson i Grängesberg menade, att regeringen gjort för låga beräkningar vid utarbetandet av propositionen beträffande arbetslöshetsanslaget, och han nämnde då det statsbidrag, som beräknats till nödhjälpsunderstöd. Jag undrar, om herr Karlsson i detta sammanhang tänkt på, att vad som i propositionen beräknas är den del av understödet, som kommer i form av statsbidrag. Detta understöd skall sedan ökas med motsvarande belopp från kommunen. Vi hava beräknat ett statsbidrag av 50 kronor i månaden, och det skulle då tillskjutas lika stort belopp från kommunen, om detta statsbidrag skall kunna utgå. Understöden gå sålunda upp till 100 kronor i månaden. Jag tror också, att de beräkningar beträffande nödhjälpslönerns storlek, som regeringen gjort, varit riktiga. Jag hade visserligen den uppfattningen, när propositionen skrevs, att man borde beräkna ett något högre belopp, men efter ytterligare prövning av denna fråga stannade man vid det belopp, som propositionen angav, nämligen 200 kronor per man och månad. Nu ha emellertid i dag i första kammaren, som jag nyss sade, framställts mycket starka anmärkningar, i det man sagt, att nödhjälpslönerna visat sig på en hel del håll i landet stå över de i orten gällande lönerna för jordbruks- och grovarbetare. Jag har här på min pulpet en lång utredning över lönerna, sådana de för närvarande ställa sig för dessa kategorier av arbetare, och då visar det sig verkligen vara riktigt, att nödhjälpslönerna nu på en del håll ligga över grovarbetarlönerna. Det beror naturligtvis därpå, att det skett en så katastrofal sänkning av lönerna dels för grovarbetare och dels för jordbruksarbetare, att man nu är nere vid belopp, som ju äro orimligt låga, ja, jag må säga otillfredsställande, för att dessa skola kunna föra en fullt människovärdig tillvaro på den ersättning de få för sitt arbete. Emellertid äro ju riksdagens direktiv, som tidigare blivit givna, sådana, att nödhjälpslönerna skola sättas lägre än de på orten gällande lönerna, och understödet skall vara lägre än nödhjälpslönerna, det sistnämnda självfallet därför, att eljest skulle alla vilja taga nödhjälpsunderstöd och icke utföra något arbete. Jag tror sålunda, att ingendera av parterna här har fullt rätt, och jag tror, att det är riktigt, att frågan om nödhjälpslönerna prövas av arbetslöshetskommissionen och det helst från fall till fall eller från plats till plats, så att det tillses, att de missförhållanden, som eventuellt nu råda, rättas till, varvid i övrigt även bör vakas över vad riksdagen på statsutskottets förslag redan uttalat, nämligen att icke lönen bestämmes till så orimligt låga belopp, att det icke kommer att utgöra någon fördel för arbetarna att uppbära den.

Emellertid är det en sak i detta sammanhang, som jag tror, att man vid överläggningarna icke tänkt på, och det är, att det icke är staten, som i och för sig kan avgöra, hurudana dessa ersättningar skola vara, framför allt då det gäller nödhjälpsunderstöden. Det är ju så, att kommunerna äga att upprätta understödsverksamhet, och när arbetslösheten på en plats blivit så stor, att kommunen finner sig böra hemställa om understöd från statens sida, då ingår man till arbetslöshetskommissionen med framställning om att bli tillerkänd statshjälp. När det blir beslutat, att statsbidrag skall lämnas, utgår statens hjälp med 50 procent av beloppet, och kommunen kan betala ända upp till 3 kronor per dag till gifta eller familjeförsörjare. Nu visar det sig emellertid, att utan någon som helst påverkan från statens sida hava dessa nödhjälpsunderstöd i mycket stor utsträckning nedbringats till väsentligt lägre belopp, än vad författningenligt medgives kommunerna att betala ut. Och varför? Jo, självfallet därför, att våra kommuner nu äro så ansträngda, att de icke under några omständigheter orka med att betala ut de arbetslöshetsunderstöden, som skulle berättiga dem till att få den statshjälp, som eljest tillförsäkrats dem. Jag kan nämna, att antalet kommuner, som under februari utövat av arbetslöshetskommissionen kontrollerad understödsverksamhet utgjorde 215. Av dessa hava icke mindre än 119 kommuner sedan januari månad nödgats nedsätta arbetslöshetsunderstöden för gifta eller familjeförsörjare, vilka enligt författningen kunna uppbära 3 kronor per dag, med rätt till 50 % därav i statsbidrag. 18 kommuner ha nedsatt beloppet till 2: 50, 10 till 2: 40, 34 till 2 kronor, 15 till 1: 50 och en kommun har sänkt understödet till 90 öre per dag. Ja, där ha vi förklaringen, varför man har särskilda skäl att klaga på de låga understöden. Jag håller före, att orsaken härvidlag icke är att söka i statens ställning till frågan, utan i den omständigheten, att våra kommuner, särskilt de, som huvudsakligen bestå av industriarbetare, vilka länge gått arbetslösa, icke äro i tillfälle att få in skattemedel. De stå med skatterestantier och hava således inga medel att betala ut understöden med. Detta bevisas också av en annan sak, som jag skall be att få omnämna.

Kommunerna hava på grund av denna sin iråkade ställning nödgats undan för undan göra framställningar till arbetslöshetskommissionen om förhöjning av statsbidraget, d. v. s. om att erhålla högre bidrag från statens sida än 50 procent. Arbetslöshetskommissionen har också nödgats öka statsbidragen för ett visst antal kommuner till 75 procent och för ett antal andra kommuner ända upp till 90 procent. När ställningen är sådan, är det alldeles givet, att det icke gärna är möjligt att kunna tillmötesgå den framställning som gjorts här, att man skulle driva upp nödhjälpsunderstöden till högre belopp, än man hittills gjort.

Det nämndes av samme talare, som riktade en erinran mot nödhjälpsunderstöden, att regeringen vidtagit en annan åtgärd, som måste anses vara klandervärd, nämligen när regeringen verkat för, att en garantifond av 50 miljoner kronor skulle ävägbringas som ett stöd åt våra banker. Ja, om den ärade talaren ville pröva denna fråga

*Ang.
anslag för be-
kämpande av
arbetslösheten.
(Forts.)*

Ang.
anslag för be-
kämpande av
arbetslösheten.
(Forts.)

litet närmare, så skulle han finna, att det otvivelaktigt varit en välbetänkt åtgärd från regeringens sida. Sådant som läget är på detta område, vilket för regeringen är fullständigt klart belyst, äro vi övertygade om, att om icke från statsmakternas sida en sådan åtgärd vidtagits, hade det kunnat inträffa, att de små insättarna — de stora insättarna har man kanske inte ömmat så mycket för, utan för de små, mindre hantverksidkare o. dyl. — kommit inför risken att genom fallissemangen vid våra bankinstitut berövas sina tillgodohavanden, och jag anser för min del, att det är regeringens plikt att om möjligt skydda dessa, och det är det skyddet, som har åstadkommits. Därför tycker jag, att det är oriktigt, om regeringen klandras för en sådan åtgärd.

Herr Olsson i Broberg erinrade om förhållandena i Bohuslän. Det glädde mig att höra, att man åtminstone på en punkt fick ett erkännande, och det kom ganska oförbehållsamt från hans sida, nämligen beträffande de åtgärder, som äro vidtagna för att lindra ställningen inom stenindustrien. Han nämnde också, att det var en annan grupp, som verkligen har det bekymmersamt, nämligen fiskarna, och i denna fråga vill jag blott säga, att det är för herr Olsson i Broberg och kanske för många andra inom Bohuslän mycket väl bekant, att jag för min del gärna velat, att man vidtagit åtgärder för att kunna bringa någon hjälp åt fiskarna. Emellertid blev en motion härom väckt i riksdagen ungefär samtidigt med den kungl. propositionen, och nu ligger frågan på det sättet, att utskottet icke kunnat slutbehandla denna motion liksom ej heller propositionen.

Jag vill till sist endast erinra om, att jag varit mycket bekymrad, därför att statsutskottet icke varit i tillfälle att redan mycket tidigare behandla den kungl. propositionen i dess helhet. Det är ingen möjlighet för regeringen att reda upp en hel del av de svårigheter, som möta oss, förrän man fått propositionen i dess helhet behandlad. I densamma ligger det inrymt förutom de rena anslagsäskandena en mängd saker, i fråga om vilka man måste hava ett uttalande från riksdagens sida, innan de kunna föranleda några åtgärder. Dessa få nu anstå. Det kan icke göras något åt dem, förrän propositionen blir slutgiltigt prövad av utskottet och kommer på riksdagens bord, och det är därför, som sagt, som en mängd åtgärder nu icke kunna vidtagas, och det är att beklaga, att man kommit in i en sådan återvändsgränd. Det är ju också rätt betecknande och något alldeles enastående, synes det mig, att en kungl. proposition får lov att tagas i flera omgångar. Detta är nu den andra, och en till måste vi hava. Huruvida det blir någon fjärde, vet jag icke, men vi få väl hoppas, att så icke blir fallet. Jag är emellertid övertygad om, att det hade varit lyckligare för arbetslöshetspolitiken, om vi hade kunnat få hela den kungl. propositionen och i samband med den avgivna motioner mycket tidigare behandlade, än som nu kommer att äga rum. Nu har icke detta skett, och då är det givet, att man nödgas taga saken sådan den är.

Jag vill endast säga, att det yrkande, som här i dag framställts om att denna kammare nu skulle bevilja ett belopp av 65 miljoner

kronor, självfallet har en ganska liten grund för sig. Jag har förut i första kammaren sagt, att mot det begärda anslaget av 15 miljoner kronor, som utskottet nu föreslår, har jag ingenting att erinra, ty när icke de spörsmål, som ligga inrymda i den kungl. propositionen kunna komma till avgörande nu, kan man naturligtvis bedriva understödsverksamhet ännu någon tid framåt med det belopp, som utskottet föreslagit, och då är det givet, att man icke kommer längre, även om det nu beviljas det högre belopp, som en ärad talare här föreslagit.

Jag skall icke uppehålla mig längre vid denna sak. Jag vill blott till sist uttala ett hopp om, att när vi komma till ett slutligt avgörande av denna fråga, vi måtte fått ett förslag till ett fullständigt godkännande från riksdagens sida av alla de äskanden, som äro upptagna uti ifrågasvarande proposition.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr förste vice talman! Såsom synes av utskottets betänkande ha jag och mina partikamrater i utskottet haft den uppfattningen, att Kungl. Maj:ts proposition borde redan nu i sin helhet besvaras. Vi hava även där uttalat vår uppfattning om den motivering, som utskottsmajoriteten presterat för det nu föreliggande förslaget.

Nu har här i dag ställts yrkande på ett belopp av 65 miljoner kronor i stället för av utskottet föreslagna 15 miljoner. Så vitt jag kan förstå, är detta yrkande av den natur, att genom ett bifall till detsamma det icke bleve möjligt att senare behandla propositionen. Som socialministern redan erinrat om, gäller det icke blott att bevilja dessa 65 miljoner kronor, som återstå av vad Kungl. Maj:t begärt i propositionen, utan det gäller också för riksdagen att uttala sig om viktiga principer, som äro inlagda i propositionen. Där är fråga om bl. a. anslag till statsbeställningar och om statssubvention till kommunala arbeten. Ett bifall till det gjorda yrkandet skulle sålunda omöjliggöra eller i högsta grad försvåra slutbehandling av propositionen. Och för själva arbetslöshetens lindrande eller bekämpande spelar det ingen roll, om riksdagen i dag beviljar 65 eller 15 miljoner kronor, då det är alldeles uppenbart, att propositionen i alla händelser måste besvaras antingen i slutet av denna månad eller i början av nästa. Det gör, att jag för min del, även om jag inom utskottet ansett, att propositionen nu i sin helhet borde besvaras, och att, av flera skäl, det som anförts däremot icke är övertygande, ändå icke kan finna det framställda yrkandet böra bifallas.

Nu har jag begärt ordet icke endast för att säga detta utan också för att få understryka ett par andra saker. Jag var inne i första kammaren idag och åhörde debatten. Jag hörde då det skarpa och kraftiga framförandet av den meningen, att lönerna vid nödhjulsarbetena skola pressas ned så långt som det på något vis är möjligt, och här har nu i kväll från motsatt sida pekats på den deklARATION, som gjordes i första kammaren om de planer arbetslöshets-

Ang.
anslag för be-
kämpande av
arbetslösheten.
(Forts.)

Ang.
anslag för be-
kämpande av
arbetslösheten.

(Forts.)

kommissionen har beträffande lönepolitiken. I vad mån den framställningen är riktig vet jag icke.

Nu är jag den allra första att medgiva, att det är synnerligen svårt att rätt avväga lönerna vid nödhjälpsarbeten, och därom torde vi väl alla vara eniga. Är det så, att lönen vid nödhjälpsarbete kommer att ligga över den lön som kan givas på den öppna arbetsmarknaden, komma verkningarna av en sådan lönepolitik att bli till nackdel för strävan att få till stånd normala arbeten. Men jag vill å andra sidan säga, att om lönen på den öppna arbetsmarknaden är oskäligt låg, måste lönen vid nödhjälpsarbete beräknas så, att människorna kunna försörja sig något så när drägligt. Nu skulle jag till här närvarande ledamöter av arbetslöshetskommissionen och till socialministern vilja rikta den uppmaningen, att vid granskningen av de löneuppgifter, som lämnas från de olika kommunerna, man skall göra detta med misstro och kritisk blick. Jag vill visst icke säga, att någon kommuns uppgifter i och för sig äro oriktiga. Men såvitt jag känner förhållandena på landsbygden, är det för närvarande omöjligt att säga vad lönen är på den öppna arbetsmarknaden. Det är däri svårigheterna bestå. Om det är så, att det råder stor arbetslöshet på en plats och några personer erbjuda sig arbeta för låt mig säga 2 kronor 50 öre om dagen, är det icke riktigt att därav draga den slutsatsen, att detta belopp är den i orten gängse lönen på den öppna arbetsmarknaden. Men det är så lätt att komma fram till just den slutsatsen. Jag varnar emellertid för att gå ut ifrån, att en sådan lösning skall vara normerande.

De uppgifter från kommunerna, som socialministern pekade på, har jag sett, och jag har funnit, att i rätt många kommuner lönen uppgives uppgå till kronor 3:—, 2:75, 2:50 eller endast 2:25 per dag. Det kan ju vara möjligt, att dessa belopp äro den lägsta lönen i några vissa enskilda fall, men det kan också vara så, som jag håller för troligt, att det i dessa fall är gott om arbetslösa, men att ingen vill ha arbetare och att det då finns de, som för att kunna livnära sig böja sig och taga emot arbete för sådan låg lön. Att i sådana fall betrakta denna lön som för orten normal kan icke vara rimligt. Herr talman, jag vill beträffande nödhjälpsarbetslönerna bestämt understryka vad som skrevs i statsutskottets utlåtande i februari månad och godkändes av riksdagens båda kamrar. Det hette inte bara, att lönen städse skall understiga den på orten lägsta lönen för motsvarande arbete, utan det skrevs också »med skälig hänsyn därvid tagen till vederbörandes möjligheter att bereda sig uppehälle på den sålunda fastställda nödhjälpslönen». Där har riksdagen uttryckligen givit en reservation mot den ståndpunkten, att nödhjälpslönen skall städse ligga under lägsta lönen. Om den lägsta lönen på en ort ligger så lågt, att vederbörande icke kan försörja sig på en sådan lön, går riksdagens direktiv ut på, att nödhjälpslönen dock skall ge vederbörande möjlighet att bereda sig uppehälle på lönen. Det kan då komma att hända, att nödhjälpsarbetslönen kommer att överstiga lägsta lönen i orten. Jag har velat bestämt slå fast detta riksdagens uttalande. Man skall icke bara läsa den första delen av

uttalandet, utan man skall läsa hela meningen ut, och då kommer man fram till detta uttalande i riksdagens direktiv om existensminimum.

Jag har, herr talman, velat föra fram dessa synpunkter och bestämt peka på vad som har sagts från riksdagens sida, på det att man, när man nu skall gå till nedsättning av lönerna, något som i vissa fall lärer vara ofrånkomligt, icke går längre än vad som kan ur samhällssynpunkt vara med rättvisa och billighet överensstämmande.

Herr *Anderson* i Råstock instämde häruti.

Herr *Lövgren* i Nyborg: Herr talman, mina damer och herrar! När herr Olsson i Kullenbergstorp i sitt anförande tryckte på, att vi icke borde hetsa upp oss mot varandra, fann jag mig föranlåten att begära ordet.

Herr Lübeck efterlyste ju källan till den uppgift, som lämnades av herr Sjöström. Om jag icke minns fel, tror jag, att uppgiften stammar från en av herr Lübecks partitidningar, Norrbottenskuriren. Det kan hända att uppgiften influtit även i andra tidningar, men jag vill minnas, att jag har läst den för någon tid sedan i den nämnda tidningen. Nu är det verkligen så, att här har hetsats ganska mycket gent emot de arbetslösa, och den heten går ut icke bara över de arbetslösa utan också över den kategori av medborgare, som herr Olsson i Kullenbergstorp här i kammaren representerar. Jag fick för några dagar sedan ett besök av två pojkar, som kommo hemifrån och skulle ut till sjöss. Jag frågade, hur det stod till hemma. De sade: Det är ett rent elände. Polisen var och skrev upp 70 kor och 8 hästar i byn samma dag vi reste. — Hur kom det sig? Jo, därav att arbetslöshetsunderstödet och nödhjälpslönerna äro så låga, att arbetarna icke hava kunnat betala de produkter, som de hava köpt av bönderna. Som ett andrahandsresultat därav kommer nu utmätning av böndernas kreatur för betalning av skatt. Det är nu inte så, att bönderna få dåligt betalt för sina produkter. Jag förmodar, att herr Olsson i Kullenbergstorp icke anser, att 25—30 öre för en liter mjölk, hämtad hos leverantören, är dåligt betalt. Denna politik, som pressat arbetarna så hårt, att de inte kunna göra rätt för sig utan bli skyldiga producenterna, medför att icke bara den arbetslöse blir pressad utan också producenterna. Nu har den arbetarna motsatta parten hetsat i sin tidning i länet och genom sina organisationer till att fara så hårt fram som möjligt mot de arbetslösa. Det finns verkligen fall, av vilka man borde kunna förstå, att om man pressar de arbetslösa för hårt, man slutligen kommer att stjälpa sin egen kärra.

När man nu gått in för att hjälpa bankvärlden med 50 miljoner kronor på förmånliga villkor för att om möjligt undvika flera fallissemang på detta område, förefaller det mig rimligt, att man också ställde ett lån till förfogande — och det vida större än det belopp, som man ställt till bankernas förfogande — för att åstadkomma en

*Ang.
anslag för be-
kämpande av
arbetslösheten.*

(Forts.)

Ang.
anslag för be-
kämpande av
arbetslösheten.

(Forts.)

sundare och bättre ställning för åtskilliga andra medborgaregrupper. Jag syftar då förnämligast på dessa människor, som äro till hälften arbetare och till hälften bönder, som hava jord men alldeles för litet att leva på, och som därigenom konkurrera vid arbetsplatserna. Nu har, enligt vad jag tror mig veta, till chefen för jordbruksdepartementet från landshövding Malm i Norrbottens län inkommit en skrivelse i denna riktning. På något sätt, genom proposition eller motion i anledning av det läge som uppstått, blir det väl tillfälle att diskutera den frågan senare under riksdagens lopp. Det förefaller mig dock, som om det vore absolut nödvändigt att på något sätt medel ställas till förfogande, så att de människor, som eljest hava möjlighet att utöka sin odlade areal, också få penningemedel därtill, så att det verkligen blir en sådan utökning, att de kunna bliva självförsörjande på sina jordbruk och slippa vara såsom nu till hälften jordbrukare och till hälften arbetare och faktiskt en dödvikt i samhället under de tider, som vi nu genomleva. Det kan samtidigt vara ett steg i den riktning som herr Fabian Månsson föreslagit. Dessutom förefaller det mig, som om det vore möjligt att hjälpa industriella företag på samma linje, som man har hjälpt bankerna, genom att ställa penningemedel till förfogande. Jag är till och med så kättersk, att jag vågar tro, att om man också sätter sedelpressarna igång och låter 100 eller 150 miljoner kronor mera sedlar cirkulera och därigenom finansierar några av dessa mina önskemål, är därmed icke någon så förskräckligt stor skada skedd. Jag tror, att det medför vida större skada att pressa ned en befolkningsgrupp så djupt i dyn, som de arbetslösa nu bliva nedpressade.

På grund av det läge, frågan har, kan jag icke göra något yrkande, men jag hoppas bli i tillfälle att på något sätt senare under riksdagens lopp kunna återkomma till vad jag här har berört.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till det av herr Molander under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes av herr Molander. uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 28, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Molander under överläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen utföll med 164 ja mot 20 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 3.

Vid nu skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anordnande för kommunikationsverkens räkning av arbeten för bekämpande av arbetslösheten yttrade:

Ang. arbeten vid kommunikationsverken för arbetslöshetens bekämpande.

Herr H a g m a n: Herr talman, mina damer och herrar! Vid föregående års riksdag beslöts att utöver det stora beloppet av 35,5 miljoner kronor till arbetslöshetens bekämpande jämväl bevilja ett belopp av nio miljoner kronor, vilket belopp var avsett att vid de affärsdrivande verken användas för s. k. kristidsarbeten. I det föreliggande utskottsutlåtandet, nr 29, föreslås, att riksdagen skall bevilja ett belopp av omkring tolv miljoner kronor att användas till ungefär samma ändamål som föregående års anslag av nio miljoner. Meningen är, att dessa kristidsarbeten, som skola utföras av statens affärsdrivande verk, skola finansieras på det sättet, att ett visst belopp skall påföras vederbörande verks kapitalkonto, under det att den andra delen skall tagas av arbetslöshetsmedel och således bliva föremål för omedelbar avskrivning. En sådan anordning skall användas, därför att man anser, att det icke är fördelaktigt för de affärsdrivande verken att just nu genomföra vissa arbetsföretag eller göra vissa beställningar. För att icke räntebetalningen för framtiden skall alltför hårt belasta de affärsdrivande verken, har man ansett, att en viss procent av kostnaderna för dessa kristidsarbeten skall erhållas av det stora arbetslöshetsanslaget. Exempelvis fick under föregående år järnvägsstyrelsen bland annat ett belopp av 990,000 kronor av det då beviljade niomiljonersanslaget samt 150,000 kronor av arbetslöshetsanslaget, vilket senare belopp alltså omedelbart avskrevs från statens järnvägars kapitalkonto. Den på arbetslöshetsanslaget fallande delen av totalkostnaderna uppgick alltså till omkring 15 procent.

Då man med det stora arbetslöshetsanslaget skall försöka hjälpa alla dem, som äro arbetslösa, är det alldeles klart, att det är av mycket stor vikt och betydelse att tillse, på vilket sätt arbetslöshetsmedel ingå vid finansieringen av de arbetsföretag, som de affärsdrivande verken skola verkställa. Det nu föreliggande förslaget om ett anslag å tolv miljoner kronor, som skall ställas till disposition för kristidsarbeten, innebär, att dessa arbeten skola utföras av verkens vanliga personal, som på grund av depressionen icke kan beredas sysselsättning i sin ordinarie verksamhet. I många fall är det alldeles säkert så, att denna personal direkt överföres från sin ordinarie verksamhet till dessa kristidsarbeten. Med utgångspunkt från att dessa grupper skola hjälpas liksom alla andra, måste man dock enligt mitt sätt att se ändå hålla på, att arbetslöshetsanslaget icke alltför hårt belastas med förskjutningar till dessa kristidsarbeten av belopp, som sedan bliva föremål för omedelbar avskrivning.

Då man förra året räknade med att cirka 15 procent av totalkostnaderna skulle bestridas av arbetslöshetsanslaget, förhåller det

Ang. arbeten
vid kommuni-
kationsverken
för arbetslös-
hetens bekäm-
pande.
(Forts.)

sig nu så, att hos statens arbetslöshetskommission ligger en framställning, gående ut på att kristidsarbeten av den art, som oförmåles i utskottets nu föreliggande betänkande, skulle utföras till ett belopp av omkring fyra miljoner kronor, men av dessa fyra miljoner kronor vill järnvägsstyrelsen endast belasta sitt kapitalkonto med hälften eller med två miljoner, och man begär därför, att icke mindre än två miljoner kronor skola erhållas ur det vanliga arbetslöshetsanslaget för att således bliva föremål för omedelbar avskrivning. Härigenom skulle kostnaderna för dessa kristidsarbeten för arbetslöshetsanslaget stiga från 15 till 50 procent.

Då naturligtvis tillskotten från arbetslöshetsanslaget i varje särskilt fall skall bliva föremål för regeringens prövning och beslut, har jag velat begagna tillfället att påpeka, att eftersom det stora arbetslöshetsanslaget, när vi en gång få tillfälle att pröva frågan i hela dess vidd, säkerligen kommer att beviljas till ett belopp, som blir otillräckligt för sitt ändamål, bör man försöka anordna dessa kristidsarbeten så, att om möjligt alltsammans eller i varje fall det väsentligaste av kostnaderna kunna påföras respektive verks kapitalkonton, och icke ordna det så, att arbetslöshetsanslaget även får bestrida kostnaderna för betydande grupper av de affärsdrivande verkens personal.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande att framställa än om bifall till utskottets hemställan, men jag har velat framföra dessa synpunkter redan nu, därför att jag för min del i arbetslöshetskommissionen kommer att hävda just dessa synpunkter, då respektive verk begära, att alltför stora växlar dragas på ett arbetslöshetsanslag, som redan förut är otillräckligt för att fylla sin ordinarie uppgift.

Herr Sjöström: Herr talman! Jag skall blott i största korthet vid förevarande statsutskottsutlåtande göra en liten erinran med anledning därav, att av det till uppförande av bostadshus för tjänstemän vid postverket, telegrafverket samt statens järnvägar och vattenfallsverk avsedda anslag, som statsutskottet här föreslår, att riksdagen måtte bevilja, ett belopp skulle användas för anordnande av bostadshus för post- och telegrafverkens personal i Göteborg och för postverkets personal i Malmö. Med anledning härav ber jag att få bringa i erinran en sak, som i den stad, jag har äran representera, väckte en synnerligen stor uppmärksamhet vid förra årets slut. Ett jämförelsevis stort belopp anslogs för att statens affärsdrivande verk där skulle bygga bostäder åt sin personal och sina tjänstemän. Avsikten var, utom att bygga bostäder, jämväl att lindra bostadsbristen över huvud i dessa samhällen, men järnvägsstyrelsen — eller måhända det var distriktsförvaltningen i Göteborg — hade tydligen en annan uppfattning, ty den har enligt min mening ställt sig avvisande hela tiden med detta. Jag vill erinra om, att jag under förra årets riksdag erhöll kammarens tillstånd att interpellera dåvarande kommunikationsministern i ärendet. Det var nämligen så, att järnvägsstyrelsen hade fordrat, att Göteborgs stad skulle lämna ut tom-

ter gratis, och därest det icke gjordes, bleve icke något bostadsbyggande av för statens järnvägars räkning i Göteborg. Då jag fann all anledning föreligga, för att detta byggande icke skulle inhiheras, fick jag tillstånd att framställa den nu omnämnda interpellationen, och det svar, som kommunikationsministern var vänlig att omedelbart lämna, resulterade i att parterna, d. v. s. Göteborgs stads byggnadsstyrelse och distriktsförvaltningen, sammanträdde och underhandlade samt kommo överens. Staden prutade åtskilligt på sitt redan förut billiga pris, och järnvägsstyrelsen förklarade sig villig att betala något för dessa tomter. Byggandet av huset i fråga, som skulle omfatta 60 lägenheter, skulle alltså komma till stånd. På hösten förra året inlämnades emellertid till stadens byggnadsstyrelse en P. M. från distriktsförvaltningen, däri meddelades, att det planerade bostadsbyggandet icke komme till stånd. Såsom grund för detta beslut torde ha legat en undersökning om bostadsbehovet i Göteborg. Enligt denna P. M. efter en skrivelse från järnvägsstyrelsen hade nämligen distriktschefen i Göteborg satt i gång en undersökning för utrönande av bostadstillgången, och då han därvid från en del håll fick meddelande om att med all sannolikhet en snabb och stor förbättring på bostadsmarknaden kunde förväntas, hade distriktsförvaltningen beslutat, att man för Göteborgs vidkommande skulle avstå från kravet på byggandet av bostadshus, och följden blev då, bland annat att Göteborgs stad blev utanför, när bostadsanslaget skulle fördelas.

Ur vilka källor distriktschefen fick sitt vetande rörande det lyckliga läge, vari bostadsmarknaden skulle befinna sig i Göteborg, känner jag icke. Även verkligt sakkunniga personer på området, och närmast därvidlag hyresnämnderna i Göteborg, ha icke kunnat uttala sig så förhoppningsfullt. Att det skulle vara särskilt lovande, är väl i alla fall något djärvt att säga. Då kan jag blott påvisa vad departementschefen sagt med anledning av generalpoststyrelsens skrivelse om, att det är behov av ytterligare bostadslägenheter särskilt för Malmö och Göteborg. Visserligen pekas på postverket och telegrafverket, men jag har för min personliga del gjort en undersökning beträffande statens järnvägar, huru pass lyckligt lottade de äro beträffande sin personal i detta hänseende, och jag fann, att av järnvägens egen personal, som är anställd i Göteborg, äro 30 stycken — det är måhända flera — nödsakade att bo ett långt stycke utanför Göteborgs stad. Sålunda bo 8 i Lerum, 2 i Partilled, 1 i Jonsered, 11 i Säve, 1 i Frändtorp, 1 i Källered, 3 i Kungsbacka och 3 i Fässberg. Då förefaller det mig, som om jag hade rätt däruti, att det vore nödvändigt, att statens järnvägar och distriktsförvaltningen i Göteborg icke på detta sätt toge avstånd från det erbjudande att skaffa bostäder, som riksdagen sålunda givit. Det gäller ju närmast bostäder åt statens järnvägars egen personal, men en sådan åtgärd hade haft flera goda följder bland annat den nämligen, att det hade lättat bostadsbristen över huvud, visserligen i mycket liten utsträckning men ändå något. Dessutom hade beretts tillfälle till arbete i dessa arbetslöshetens dagar.

Ang. arbeten vid kommunikationsverken för arbetslöshetens bekämpande.

(Forts.)

Ang. arbeten
vid kommunika-
tionsverken
för arbetslös-
hetens bekäm-
pande.
(Forts.)

Jag skall icke upptaga tiden längre med någon längre redogörelse om denna sak, som enligt min mening är, och av många anses såsom en märklig åtgärd från järnvägsförvaltningens sida. Jag har blott ansett mig nödsakad att erinra just om detta för att det för vederbörande då det fördelas ytterligare anslag, skall vara möjligt att försöka åstadkomma det planerade bygget för statens järnvägar, som enligt vad här anförts, tidigare varit å bane, därför att detta såsom jag påvisat genom de anförda siffrorna, sannerligen är av behovet påkallat — naturligtvis mest på grund av bostadsbristen för statens järnvägars egna tjänstemän, men även såsom jag nämnde för lindrande av arbetslösheten och lättande av bostadsbristen över huvud.

Jag har icke annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr Sjöblom: Herr talman! Då jag hörde herr Hagman yttra sig, kunde jag icke underlåta att göra en reflexion, som jag vill ge uttryck åt. Han hade nämligen den uppfattningen, att de affärsdrivande verken borde av de medel, som de få för att bedriva arbeten, som nu gå under namnet nödhjulsarbeten, överföra på sitt kapitalkonto en större del än vad som ifrågasatts, och herr Hagman sade sig för sin del vilja sträva för ett sådant mål i arbetslöshetskommissionen. Jag skulle blott vilja säga, att om man går för långt i dessa strävanden, kan det hända, att man gör arbetarna i verken en mycket dålig tjänst. Om jag nämligen icke är galet underrättad, förhåller det sig åtminstone i järnvägsstyrelsen så, att då den blev tillfrågad, hurvida den icke hade arbeten att sätta i gång som nödhjulsarbeten, järnvägsstyrelsen svarade: Jo, det ha vi, men det är icke ekonomiskt med dessa arbeten nu. Vi ha arbeten, som kunna utföras och bli till nytta framdeles, men det kapital som nu fordras för dessa, kan icke i sin helhet och för all framtid, få belasta S. J. kapitalkonto. Jag kan icke säga, i vilken omfattning sådana arbeten bedrivs, men jag tror, att det vore farligt att driva den satsen, att järnvägsstyrelsen skulle övertaga en större del av de medel, som utgå till sådana arbeten, än det här är fråga om, och föra dessa belopp över till sitt kapitalkonto.

Vattenfallsstyrelsen har ganska betydande medel, som utgå till arbeten, vilka delvis måste betraktas såsom nödhjulsarbeten, men på grund därav, att i de fasta arbetargrupperna vid vattenfallsverket kvalificerade arbetare finnas i en mycket stor utsträckning, har vattenfallsstyrelsen ansett lämpligt att icke överlämna dessa arbeten i någon större utsträckning till statsarbetena, utan bedriver dem själv med några procents lägre lönesatser.

Jag tror, att det vore mycket farligt, om man i arbetslöshetskommissionen skulle börja driva den satsen att söka tvinga styrelserna för de affärsdrivande verken att överföra en betydligt större del av de anslagna medlen å sitt kapitalkonto, ty det skulle kunna resultera i att dessa arbeten icke komme att bedrivs.

Jag har blott velat erinra om detta, så att icke herr Hagman må driva den av honom här uttalade satsen alltför långt, ty det skulle kanske ha en motsatt verkan än den åsyftade.

*Ang. arbeten
vid kommuni-
kationsverken
för arbetslös-
hetens bekäm-
pande.
(Forts.)*

Herr H a g m a n: Herr talman! Till herr Sjöblom skall jag be att få säga, att det ingalunda förhåller sig på det sättet, att det i den Kungl. propositionen angives, med hur stor procent arbetslöshetsanslaget i varje särskilt fall skall belastas, när det gäller dessa kristidsarbeten. Vederbörande verkstyrelser kunna sålunda utvälja arbeten och arbetsföretag, som i större eller mindre utsträckning belasta arbetslöshetsanslaget. Man skall naturligtvis i intet fall gå så till väga, som utskottsutlåtandet förmäler, att exempelvis telegrafverket har gjort, då det förra året begärde ett belopp av två miljoner kronor för att bereda sysselsättning åt befintlig arbetskraft vid verkstaden i Nynäshamn, vilket belopp emellertid icke användes utan helt enkelt reserverades, därför att verkstaden på grund av sammanslagningen av telefonnäten i Stockholm fick så mycket arbete, att det beviljade beloppet icke behövdes. Det hade naturligtvis varit mest önskvärt, att detta belopp hade kunnat ställas till andra verks disposition, så att flera blivit hjälpta under föregående år. Det förhåller sig på det sättet, att frågan om huru stora belopp, som i varje särskilt fall skola belasta arbetslöshetsanslaget, prövas från fall till fall, och med de synpunkter, som jag förut tillät mig framställa, vill jag närmast avse, att man kan välja sådana arbetsföretag, där arbetslöshetsanslaget behöver tillskjuta så liten del som möjligt. Det får man naturligtvis granska från fall till fall, vissa arbeten, där man icke kan behöva någon större procent än vid andra, men om man skall som järnvägsstyrelsen nu begär i en föreliggande framställning ha va hälften av arbetslöshetsanslaget, så betyder detta, mina herrar, att de arbetslösas antal, som för närvarande är 156,000, kommer att ökas med hela den styrka, som respektive statliga verk anser skola hjälpas genom arbetslöshetsanslaget, och då komma vi verkligen fram till, att vi behöva ännu större belopp. Det förhåller sig därtill på det sättet, att den första åtgärd, som lokala arbetslöshetskommittéer i regel vidtaga, när de blivit konstituerade, är att till de privata arbetsgivarna på sin ort rikta en hemställan att försöka undvika avskedanden i så stor utsträckning som möjligt. Det vore verkligen på sin plats, att även de statliga verken förföre på sådant sätt, så att man icke så fort som man ansåge förhållandena betinga detta begär dylika kristidsarbeten, som delvis skola betalas med arbetslöshetsanslaget, och så låta verksamheten i övrigt gå med vinst och kunna uppvisa ett fördelaktigt driftresultat. Jag tror, att denna fråga är av den beskaffenhet, att den naturligtvis icke kan avgöras här i kammaren, därför att den måste prövas från fall till fall, men den principiella synpunkt, som jag lagt på saken, går i den riktningen, att om man överskjuter dessa personalgrupper på arbetslöshetsanslaget, måste man absolut hava detta anslag förhöjt, ty eljest räcker det icke till, och vi kunna icke öka de arbetslösas antal på den bakväg, som det finnes möjlighet till genom utskottets här föreliggande utlåtande.

Ang. arbeten
vid kommuni-
kationsverken
för arbetslös-
hetens bekäm-
pande
(Forts.)

Jag tror emellertid, att det kan ha sin stora betydelse, att saken förts på tal, och sedan få vi från fall till fall pröva föreliggande framställningar. Det är ingalunda så, som herr Sjöblom synes vilja göra gällande, att jag skulle vilja, att exempelvis kommunikationsverken skulle belasta sitt kapitalkonto med för högt belopp. Jag vill endast, att man vid varje tillfälle skall försöka utvälja sådana arbetsföretag, som så mycket som möjligt kunna påföras kapitalkontot och så litet som möjligt belasta arbetslöshetsanslaget. Det är nämligen redan förut så många gånger vittnat här i kammaren, att detta anslag förut är otillräckligt för sitt ändamål, och skall man på detta sätt föra över dessa grupper av de affärsdrivande verkens personal, så blir det ännu mera otillräckligt, varpå jag kanske får tillfälle att närmare ingå, då arbetslöshetsanslaget slutgiltigt skall behandlas av riksdagen.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Härefter föredrogos vart efter annat:

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 20, i anledning av väckt motion om ändring av rubrikerna nr 359 och 360 i tulltaxan;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om utsträckt tillämpning av bestämmelserna i förordningen den 19 augusti 1921 angående tillfällig utvidgning av rätten till tullrestitution eller befrielse från tullavgift vid återutförelse av vissa fartygsmaterialier och skeppsförnödenheter; och

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående utsträckning i särskilda fall av den i § 13 mom. 5 i förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor föreskrivna tidsfristen av två år för utförelse eller uppläggning på restitutionsupplag av tullrestitutionsgodis;

första lagutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående möjliggörande av försäljning i vissa fall utav med kvarstad belagd lös egendom; samt

andra lagutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i gällande bestämmelser om vågar.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkanden och utlåtanden hemställt.

§ 5.

Vidare föredrogos andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av herrar Johanssons i Bro och Johansons i Hörninge motion, nr 178, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående till-

lämpning av gällande författningar om elektriska ledningars framdragande inom kronoegendomar; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 6.

Slutligen föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av kostnader för officiellt deltagande från Sveriges sida i jubileumsutställningen i Rio de Janeiro år 1922 jämte en i ämnet väckt motion. Ordet begärdes därvid av

Herr N y l a n d e r, som yttrade: Herr talman! Då denna fråga redan är avgjord i första kammaren och tiden är så långt framskriden, vill jag icke göra något yrkande, utan vill inskränka mig till att beklaga, att icke statsutskottet även kunnat biträda min motion, vilket, såvitt jag kan se, hade utgjort pricken över »i»-et för Sveriges deltagande i Rio-utställningen. I mitt förslag ingick även, att den av mig föreslagna delegationen skulle fortsätta till Argentina, närmare preciserat Buenos Aires, för att där i sin mån bidra till främjandet av våra affärsintressen.

Jag vill här i kväll inskränka mig till en vädjan till statsutskottet, att då det nu går att behandla en annan motion av mig, innehållande en begäran om ett anslag av 15,000 kronor till Comisión Suecia-Argentina, statsutskottet verkligen ville upptaga denna min motion till allvarlig prövning och, som jag hoppas, även biträda densamma.

Jag har för övrigt intet yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet, nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om ersättningar till framlidne envoyén P. H. E. Brändströms arvingar och likaledes framlidne generalkonsuln C. A. Askers änka för mistning av bohag;

från bankoutskottet, nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till bestämmelser angående rätt till pension för viss personal vid Svartälvs järnväg;

från andra lagutskottet, nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 20 maj 1921 angående förbud i vissa fall för bolag och ekonomisk förening att förvärva fast egendom; samt

från jordbruksutskottet:

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av delar utav Västgöta och Skaraborgs regementens förutvarande mötesplats Axvalls hed;

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 81, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa försäljningar från häradsallmänningar;

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av försäljning av kronan såsom danaarv tillfallna lägenheten Annelund i Ljusnarsbergs socken av Örebro län;

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 20 juni 1913 (nr 80) angående vård av enskildas skogar på Öland;

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av 1921 års avkastning av statens hästavelsfond;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med vissa bestämmelser angående skogsvårdsavgifter från skyddsskogarna inom Jämtlands län;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 60, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd till delägarna i Jukkasjärvi by till täckande av vissa utgifter vid laga skifte av byn; och

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade bestämmelser för understöd åt nötboskapspremiering och tjurföreningar.

§ 8.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av medel för iordningställande av beskickningshusen i Köpenhamn och Helsingfors samt konsulathuset i Hamburg m. m.;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående till- och ombyggnad vid allmänna barnbördshuset; och

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag till befrämjande av dövstumundervisningen och till kyrklig själavård åt dövstamma jämte en i ämnet väckt motion;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående införelselmonopol jämte fastställande av högsta pris å socker ävensom i ämnet väckta motioner; och

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om provtaxering i anledning av ifrågasatt omläggning av det kommunala beskattningsväsendet;

bankoutskottets memorial:

nr 27, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkt 32 av bankoutskottets utlåtande nr 11 A, angående regleringen för tiden 1 januari—30 juni 1923 av utgifterna under riksstatens elfte huvudtitel;

nr 28, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkt 10 av bankoutskottets utlåtande nr 11 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1922 elfte huvudtitel;

nr 29, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkt 1 av bankoutskottets utlåtande nr 19 angående vissa pensioner och understöd från allmänna indragningsstaten; och

nr 30, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkt 9 av bankoutskottets utlåtande nr 21 angående vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln;

första lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 24 § i lagen den 22 juni 1911 om ekonomiska föreningar;

nr 13, i anledning av väckt motion med förslag till ändring i vissa delar av lagen om handelsbolag och enkla bolag; och

nr 15, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 9 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till sjömanslag m. m., dels ock i anledning därav väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 3 i lagen den 21 maj 1920 om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, dels ock i anledning därav väckta motioner;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av väckt motion om ändring i gällande bestämmelser angående fördelning av skogsvårdsavgifter; och

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade villkor för lån från täckdikningslånefonden jämte en i ämnet väckt motion; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av herr Vennerströms motion, nr 187, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande åt Ortsbefolkningen i dess helhet av ökat inflytande vid förvaltningen av allmännings- och besparingsskogar.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

Andra kammarens protokoll 1922. Nr 26.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgörömlålen beviljades:

herr *Branting* under 20 dagar från och med den 6 april för utrikes resa i offentligt uppdrag,

fru <i>Thüring</i>	under 11 dagar fr. o. m. den 9 april,			
herr <i>Jensen</i>	» 4 » » » 6 »			
» <i>Lövgren</i>	» 12 » » » 8 »			
» <i>Lindberg</i>	» 12 » » » 8 »			
» <i>Pehrsson</i> i Göteborg	» 14 » » » 8 »			
» <i>Jonsson</i> i Eskilstuna	» 12 » » » 8 »			
» <i>Bengtsson</i> i Norup	» 13 » » » 7 » och			
» <i>Lindskog</i>	» 12 » » » 8 »			

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12,50 på natten.

In fidem.
Per Cronvall.